

56 829

**DISSERTATIONES
EX BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE**

4.

**SZEGED
HUNGARIA
1979**

1994 MAR 3 1.

DISSERTATIONES
EX BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

4.

HORVÁTH RUDOLF

**A magyarországi kóbor cigányok eredete,
életmódja, szokásai**

Sajtó alá rendezte és a bevezetést írta

BERECZ ÁRPÁD

SZEGED

1979

Redegit
BÉLA KARÁCSONYI

Szerkesztette
KARÁCSONYI BÉLA

(HU ISSN 0134—1936)

Bevezetés

A századforduló körüli évtizedekben a cigánykérdésen belül élesen elkülönült a letelepedett és a vándorcigányok problémája. Rendszerteti ügyé elsősorban a vándorcigányok, akkori szóhasználattal "oláhcigányok" életmódja vált. Minden vármegye, város, járás vagy község azon iparkodott, hogy a "banda" mielőbb hagyja el területét. A haza nomádjainak a megjelenését általános bizalmatlanság, gyanakvás kísérte, mert "romantikus" életmódjuk során sokszor összeütköztek a törvényekkel. Ha észrevették őket a határban (leginkább az erdő vagy a dögtemető környékén), mozgósított ellenük az egész vidék. A gyakran jelentkező karavánokat még a letelepült cigányok sem segítették.

Országos vásár idején, amikor pedig a lócsere, jóslás, tek-nő- /tepsi-/ és fakanál-árusítás hozott volna némi pénzmagot, a csendőrök a lovak betegségére hivatkozva elszedték lovukat és szekerüket, a bandát pedig lenyíratással fenyegetve elriasztották a környékről. A létért való küzdelemben a hagyományos életmódhoz való ragaszkodásuk miatt sem tudtak a vándorcigányok állandó munkavállalást igazolni, és így mint csavargókat is üldözték őket. Gyakori vád volt ellenük, hogy gyerekeket is lopnak.

Zárt, rejtett, belső életük során sok nem cigány származású egyén is bekerült a vajda keze alá, de ezek nemigen irtak önéletrajzot. Ezért érdemel fokozott figyelmet Horváth Rudolf, nem cigány származású, volt soproni fegyenc kézirata: "A magyarországi kóbor cigányok eredete, életmódja, szokásai és nyelvtana", elsősorban annak is az önéletrajzi fejezete. A kezdetben csak hatéves, árva, fehérbőrű kisfiú, a vándorcigányok gondozásában, megszokításokkal mintegy másfél évtizedig nyitott szemmel járta a világot, és nem valószínű, hogy naplót vezetett;

később a fegyházban mégis meglepő biztonsággal és sokoldalúan írja le tapasztalatait, bár a jövője érdekében írott önéletrajzi és néprajzi rész nem hat őszintén. Horváth Rudolf többször is visszaszökött nevelőszüleihez, tehát jól érezhette ott magát; később mégis "ravasz cigányasszonyokról" és a "legveszedelmesebb ragadozókról" emlékezik. Nyilván kedvezni akart ki-szemelt munkaadóinak. (Nyomozó akart lenni.) Őszintének hat viszont a század eleji vándorcigány-valóságból meritett és az állami törvények ellen a belső törvény, az ösztön parancsára teljesített bűncselekmény-sorozat leírása. Ilyen keretből (banda-tag, majd fegyenc) hasonlóan izgalmas írás mostanában nemigen került a nyilvánosság elé, és az átlagolvasó stilusigényét még ma is kielégíti.

A szépen megírt, igen pontos tükörméretű, diszitó fejezet-cimekkal ellátott kézirat lappangásának okairól is szólnunk kell a bevezetésben. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha a lehetséges okokat felsoroljuk:

- a folklóri rész sok fejezete (gyermeklopás, lólopás stb.) akkor, amikor még "működtek" a vándorcigányok, nem kívánczolt a nyilvánosság elé;

- a nyelvtani rész (ezúttal nem kerül a kiadványunkba) nem lehetett annyira érdekes, mert a századforduló éveiben már több cigány nyelvtan volt forgalomban.

- Herrmann Antal érdeklődésének megfelelő rész (ének és zene) nemigen található Horváth Rudolf kéziratában.

Az eredeti kézirat a m. kir. Belügyminisztérium 7831/1912. iktatószáma alatt a Herrmann-hagyatékban (Egyetemi Könyvtár, Szeged) található. Az örökhagyó Herrmann Antal (Brassó, 1851--Szeged, 1926) élete utolsó éveiben mint c. nyilvános rendes tanár a Szegedi Egyetemen működött. Megelőzően is, évtizedeken át, nemzetiségi folklór-vizsgálatokkal foglalkozott, tagja volt a nemzetközi folklór-tanácsnak, és ügyvivője a nemzetközi cigány tudóstársaságnak. Főleg a cigányzene és a cigánydalok érdekelték. A hazai néprajz jelentős művelője volt; hallgatói előtt, miközben cigány énekeket és táncokat is bemutatott, többször

említette, hogy fiatalkorában hosszabb időt töltött a vándorcigányok között. Rabruhában mint szökött fegyenc jelentkezett, és kért befogadást. A vajda megengedte, hogy csatlakozzék hozzájuk, de minden parancsát, így a tyúklopást is, teljesítenie kellett. H. A. 1919 előtt a m. kir. belügyminisztérium cigányügyi szakértőjeként is működött, a Tanácsköztársaság alatt pedig a cigányügy országos rendezésére kapott megbízatást, és így semmi kétség nem lehet, hogyan került Horváth Rudolf kéziratával együtt egy belügyi vonatkozású iratcsomó is a néprajztudós birtokába, majd hagyatékával együtt a Szegedi Egyetemi Könyvtár kéziratárába.

(Herrmann életrajzi adatait "A Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Almanachja, 1926. és a "Magyar életrajzi lexikon" I., 1967. c. munkákból vettem.)

A szerző önéletrajzából kitűnően a Soproni Országos Fegyintézetben töltötte büntetését 1911 nyarán Horváth Rudolf. (Lopás büntette miatt 2 évi és 6 havi fegyházra volt ítélve, továbbá 3 évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére.) Nevezett fegyenc 1911. évi június havában kérelmet nyújtott be az igazságügyminiszterhez:

"Nagyméltóságú Miniszter Ur!
Kegyelmes Uram!

Mint egy sorsüldözött szerencsétlen ember, azon hódoló tisztelettel s mély alázatos kérelemmel nyujtom be ezen, általam szerkesztett s nagy gonddal összeállított A magyarországi kóborcigányok eredete, életmódja, szokásai és nyelvtana című munkámat, melynek anyagát a kóborcigány életből merítvén, hogy azt a magas kormány által célbavett cigányfaj letelepítésénél részint a cigányok szokásos bűncselekményéről s annak elkövetési módjáról, helyes fogalmat nyerhetve, részint pedig, hogy nyelvök megérthetési céljából felhasználhatván, kegyesen elfogadni méltóztassék.

E mű szerkesztésénél kizárólag azon cél vezérelt, miszerint általa a kóborcigány faj furfangjait hűen feltárván, ha az Nagyméltóságod elhatározása által kinyomattatva az összes közigazgatási hatóságoknak de különösen az összes csendőrőrsöknek megküldetnék, hogy egyrészt a közigazgatási hatóságok éberségét felkeltssem, másrészt pedig megérthetése által azaz módot nyujtsak a társadalomnak, s így véle hazámnak is használhassak.

En, ki gyermekéveimet a kóborcigányok között élván át, az általuk belém rögzített rossz szokások által a bűn lejtőjén mind mélyebbre sodortattam, míg végre elbukván, a törvény által szabadságvesztésre ítéltettem el, s e büntetésemet jelenleg a soproni kir. orsz. fegyintézetben kell elszenvednem, ahol is magamba szállva, gondolkozni kezdék az ok és okozat felett, melyek részemre ezt a szenvedést előidézték, azon elhatározás érlelődött meg bennem, hogy én rossz szenvedélyeimet megölve, s így annak gátát vetve s a bűnt kerülve, ezutánra magamat újjá átalakítván, őszintén megjavulva igyekezek jövőre más irány felé haladni.

E komoly és őszinte szándékom keresztül vihetésére, ha csak egy kevés jóakarat nyujtatnék is részemre az által, hogy mint tökéletesen megjavult egyénnek szabadulásom után, mivel magános lévén, senkim sincsen, egy megélhetési, illetve működhetési tér nyittatnék, akár a lovas csendőrségi szolgálatnál, mivel a katonaságnál huszárként szolgáltam, akár más, a telepítés körül végzendő szolgálatadás által, úgy belőlem egy teljesen megbízható, s mintegy hálaként, teljesen ügybuzgó egyén válnék, annál is inkább, mivel a kóborcigány faj nyelvét, szokásait átélván, azt teljesen értem, továbbá hűséges ügybuzgalmam óhajtanám bebizonyítani azért is, hogy Nagyméltóságú uram nagylelkű kegyét nem érdemtelenül méltóztatott éreztetni.

Alázattal esedezem azért Nagyméltóságú Miniszter úr előtt, kinek jelenleg hatásköre alatt vagyok, méltóztatassék egy lelki és erkölcsileg megjavult, s a jó útra térni vágyó sze-

rencsétlen egyén legalázatosabb kérését szíves jóakarattalja mellett kegyes pártfogásába venni s azt a belügyminister úrnak is szíves tudomására juttatván, nagylelkűsége által elintézve, bölcs elhatározása felől értesíteni kegyesen méltóztassék.

A Nagyméltóságú Miniszter urnak
Sopron, 1911. június hó,

legalázatosabb kérő szol-
gája
Horváth Rudolf."

Fenti kérvényen az alábbi véleményezés olvasható:

"Folyamodó, viszontagságos élete után idekerülvén, alkalma volt életéről elmélkedni. Belátta eddigi céltalan életmódját, magabaszállt, valláserkölcsi oktatások iránt különös módon érdeklődött, eddigi életét megutálta, javulási szándékot mutatott, Piacsek Jeromos róm. kat. lelkész."

A kérvényből ügydarab lett, a soproni országos fegyintézet igazgatója a fegyenc életrajzával és a vándorcigányokról szóló kéziratral együtt felterjesztette az igazságügyminiszterhez. Utóbbi áttette a miniszterelnökségre:

"Minthogy Horváth Rudolf munkájának átolvasásából arról szereztem tudomást, hogy e munkának számos olyan része és adata van, mely a belügyi igazgatás körül és a bűnügyi nyomozások lebonyolításánál, kiváltképen a csendőrség által sikerrel felhasználhatónak mutatkozik, -- ezért és Horváth Rudolfnak főnnebb ösmertetett kérelmére tekintettel, a szóbanforgó munkát a nevezett fegyenc folyamodványával együtt, Nagyméltóságodhoz átteszem.

Amennyiben pedig Nagyméltóságod a csatolt munkát szintén felhasználhatónak, felhasználását és értékesítését -- esetleg a csendőrségi oktatás körében -- helyénvalónak találná, erre az esetre Horváth Rudolf részére szabadulása idejére valamely csekély összeg volna ottan utalványozandó."

Kérvényének a sorsáról a kérvényező nem kapott értesítést. Az ügydarabot a belügyminisztériumban rövid úton irattárba tették. Az előadóiven mint elintézés ez olvasható:

"Miután a Horváth Rudolf fegyenc által kéziratban beküldött munka a csendőrség céljaira fel nem használható, ennél fogva esetleg a cigányügy rendezésénél való felhasználás végett a t. VI. főosztálynak azon tiszteletteljes értesítéssel engedtetik át, hogy nevezett fegyenc azon kérelme, hogy szabadulása után a csendőrségi testületbe felvétessék, rovott múltjánál fogva nem teljesíthető.

Budapest, 1912. IV. 17.

Egyelőre irattárba, Bp. 912. VII. 11. Olvashatatlan aláírás."

Az akkoriban 29 éves fiatalember tehát hiába bízott abban, hogy egzisztenciát teremtet még azon az áron is, hogy nevelőszüleit /pontosabban: nevelő bandáját/ elárulja, és szerzett tapasztalatait a bűnüldöző szervek szolgálatába állítja. Ennek a bizakodásnak hangot adott a Zárszó c. fejezetben is:

"Bizok abban, hogy módot nyújtottam a kóbor cigányok életmódjoknak megismertetésére, valamint felvilágosítást arra nézve, hogy a letelepítésöket nagyobb áldozat nélkül csak oly ember viheti keresztül sikeresen, aki a cigányoknak mindenféle furfangjaikat ismerve, az ő nyelvöket megértve, azt beszéli is. Ámbár lehet, hogy tévedhetek ebben a nézetemben én is, mert hiszen már II. József császár idejében is tétettek lépések érdekében, mégis, dacára a reájuk kiszabott szigorú törvényeknek és egymást érő tömeges kivégzéseknek (a kemencei 40 tagból álló cigányok kivégzéseinek), azért még ma is csak olyanok, aminek akkor voltak. Mindenhol vannak és sehol sincsenek.

Tudom és hiszem, hogy az erre illetékesek mindent el fognak követni, hogy a letelepítésük sikerüljön. József főherceg is mindent elkövetett, hogy célt érjen velük, de eredménytelenül.

Nem dicsekvésből állítom, hogy e terhes munka nálam egy kis furfanggal könnyen elérhető volna. Hogy mi az a furfang,

ezt megtartom magamnak addig, míg az arra illetékesek kíváncsiak lesznek reá, s felszólítottam annak előterjesztésére.

En, ha az illetőknek a helyzetében volnék, akiknek a letelepítés hatáskörébe tartozik, már csak kíváncsiságból is reá bízám a dolog egy részét egy ilyen magamfajta szájhősre, hogy ugyan mire képes egy cigánysátorban nevelkedett egyén, s vajon sikerül-e neki a nagy hangon előrehirdetett eredmény elérhetése?

Adja Isten, hogy csalódnom ne kellessék, s bizonyosságot tessenek munkám s tehetségem által üdvös célom eredménydús voltáról.

Sopron, 1911. június hó

Horváth Rudolf."

A kérvényhez csatolt önéletrajz és annak elintézése egy-
söges egésznek tekinthető, és számot tarthat az utókor érdeklő-
désére, mert:

- 1). a kóbor cigányokkal vérségi kapcsolatban nem álló,
de náluk, a korabeli társadalmi rétegződés legmélyén,
nevelkedett fiatalember írta;
- 2). az önéletrajzíró árvagyereket a korabeli társadalom
nemtörődömsége sodorta végül is a fegyenci sorsba,
és feltehető, hogy pályája a fegyházban valóban vá-
laszúthoz érkezett;
- 3). nem valószínű, hogy a század elejéről sok fegyenci
önéletrajz maradt fenn;
- 4). saját népükről maguk a cigányok sem életrajzot, sem
egyebet nemigen írtak 1911 körül. A publikációk a
ciganológusok feljegyzésein alapultak;
- 5). az önéletrajzhoz mellékelte kézirat akaratlanul is
megajándékozta a néprajzot a cigány ősnép egyik tör-
zsének nomád szokásaival: a nemcsak öltözetében szí-
nes világ konkrét adatokkal, a leghitelesebben jele-
nik meg előttünk.

Miután a könyvtárak mélyén sok kéziratos, teljes mű rej-

tőzik, és várja, hogy életre keljen, szükségesnek tűnik feleletet adnunk arra a kérdésre is, mi tette indokolttá az eddig kiadatlan mű publikálását. Azon kívül, hogy Horváth Rudolf kézirata -- az életrajzi és néprajzi irodalom határán -- felderít egy, még nem eléggé feltérképezett tájat, rávilágít az első világháborút megelőző évek társadalmának részvétlenségére az ár-
vagyermekekkel szemben, néprajzi vonatkozásban pedig aktuális ma is, amikor a cigánykérdés szocialista megoldása napirendre kerülván, a ciganológia érthető buzgólkodással igyekszik az előzményeket felderíteni.

A mozgalmas élettér tudományos néprajzi vagy nyelvészeti elemzése nem tartozik az Egyetemi Könyvtár feladatai közé, és kiadványunk hiánypótló szándékkal mindössze a kutatók érdeklődését kívánja kielégíteni.

BERECZ ÁRPÁD

E l ő s z ó .

Könyvem megírásakor az a komoly cél lebegett előttem, hogy jelen munkámmal tehetségemhez mértten a társadalomnak hasznára válhassak, s hogy általa megismertessem a nagy érdemű közönséggel a kóbor cigányok életmódjait és szokásait, valamint a közöttük divó beszéd modorukat; így gondolám megkönynyithetem az ellenük való védekezhetést is.-

Én tizenhét évig közöttük élvén, beszédjüket teljesen elsajátítván, így életmódjukról, szokásaikról s beszédjük helyes kiejtéssel való megérthetésére nézve kimerítő értesítést adhatok.

Könyvem netaláni fogyatkozásaiért szives elnézést kérek igen tisztelt olvasóimtól, már csak azért is, mivel én író nem vagyok, s a magam iskolázatlan eszével jobbat közre bocsájtani nem tudtam.

Közöttük létem alatt meggyőződtem arról, hogy miután ők is emberek lévén, csakis tanúlatlanság, a vallás és törvény nem ismerése sodorja őket bajba, kárhozatba s szenvedésbe.-

Csudálatos, hogy a tőlünk ezer s ezer kilométerekre levő vad népekhez hittérítők elmennek, - míg a közöttünk élő cigányokkal vajmi keveset törődve teljes kezdetleges setétségben hagyják, az erre hivatott közegek, csupán a bűn megfélemezése körül fejtenek ki velük szemben éberséget s kellő megtorlást.-

Vajha az olvasók közül az arra illetékesek be látnák, hogy a szegény szerencsétlen népfaj érdekeiben minő szükséges lépések volnának helyesen teendők; tanúlatlanságuk által ke-

gyetlenekké fajulván el, gonosz önző tetteikkel felháborítva az ország békéjét, veszélyeztetve a közbiztonságot, - szégyenére vannak a huszadik századnak, és kárára, ártalmára a társadalomnak.

Vajha minél előbb sikerülne a rég óhajtott letelepíthetőség, a mit mint legmegoldóbb eszközt hogy sikerre járjon, őszinte szivemből kívánok.

Gondolám hogy e munkám megírása s annak közrebocsájtása által is, némileg hozzájárulhaték a letelepítés terhes munkájához.

Sopron, 1911. június hó

a szerző.

A szerző életrajza.

Hevesvármegyében Gyöngyösön 1882.ik évben születtem. Szüleimet hat éves koromban elveszítvén, korán árvaságra jutottam.- Testvérek hárman maradtunk, nővéreim azonban nagy szegénységben élvén, sem erkölcsileg sem anyagilag nem támogathattak; könnyen érthető tehát, hogy elhagyatottságom és szegénységem folytán a Ducestya nevű vándor cigány csoportjába - illetve bandájába keveredtem, e fekete arcú banda közzé, melynél csak a lelkük lehet feketébb, mivel e banda tagjai a legveszedelmesebb ragadozók s fosztogatók az országban.-

Borzadva gondolok ferde nevelésemre ma, hogy egy kissé írni és olvasni megtanultam, mert bizony 1908.ig én is csak úgy gondolkoztam mint a nevelőim.-

Hattól-tizenégy éves koromig kóboroltam a Ducestya bandával, gyermek éveimet többnyire távol az országtól töltöttem el, - a karavánnal bejártam így Romániát Bukaresztig, Lengyelhont Krakkóig és Oroszország egy részét Moszkváig.- Ez idő alatt úgy beleéltem magamat a cigány életbe, hogy kilétemről csakis tizennégy éves koromban szereztem tudomást, a midon egy alkalommal a cigányok kik között éltem, lopási bűn cselekmény miatt letartóztatva lettek velem együtt, ekkor sok kutatás után engemet születési helyemre tolonczoltattak nagy bátyámhoz, kit én nem is ismervén, s a ki időközben már engem két évig köröztetett vala. A csavargó hányt-vetett élethez szoktatva, nála sehogy sem birtam az édesnek tartott otthonnal megbárátkozni.- Ha új ruhát adtak reám, azt csak órákig viseltem tisztán, mert másnap már rongyos és bepiszkolt volt; mivel hoz-

zá levén szoktatva a tűz melletti s hamuban keresztbe tett lábakkal való üléshez, a mit ez új otthonomban is meg cselekedtem az utczában úgy mint az udvaron.

Nyolcz éven át a sátorban mindig csak a pusztán földön aludtam, így tehát sehogy sem érezhettem jól magamat az ágyban. Éjjel midőn már mindenki elaludt, ágyhelyemről felkelvén, a szoba padlójára feküdtem le, a hol jó izüen el is aludtam. Reggel nagybátyám ott talált, megdorgált érte, de ez nálam mind csak falra hányt borsóként hatott. Szenvedélyem volt még a dohányzás és a földön keresztbe rakott lábakkal való evés és ülés, a konyhában a főzésnél való kuktálkodás, a mit cigány nevelőimtől sajátítottam el, s ha szerét tehettem a tűzön levő fazékból a félig nyers húst is kivettem, a mihez szintén szokva voltam.

Időközben többször megszöktem és a cigányokhoz csatlakoztam, ezért nagybátyám az aszódi javító intézetbe adott be, hogy így nomád, csavargó életmódomról le szokjak, s hogy ott belőlem tisztességes embert neveljenek.- Nem könnyű dolog volt az ottani tanítóm és családfőmnek a vad szokásaimról való leszoktatás; talán mondanom sem kell, hogy a három évi ott létem alatt a legtöbb büntetést száznolczvan társam közül én kaptam.- Midőn tizenhét éves koromban az intézetből kikerültem, újból felébredt bennem a kóborlási vágy; - az intézeti jó nevelésről meg feledkezve, 1897.-ben ismét a karavánhoz csatlakoztam nekik nagy örömkre, és 1901.-ig velük csatangoltam; - 1901. július havában azonban a sok nélkülözés és üldöztetések felébresztették bennem a szülői házhoz való vágyakozást, tehát a karavánt elhagytam, és születési helyemre nagybátyámhoz vissza mentem, a hol júliustól-októberig voltam. Ez idő alatt volt mit hallgatnom s hallgatniuk tőlem kalandos életem eseményeiről.- Nagybátyám és az időközben férjhez ment nővéreim rábeszélése folytán aztán a hadseregbe önként beléptem. Rokonaim azt hitték, hogy a

szigorú katonai fegyelem majd csak leszoktat vad s nyers szokásaimról, de ebben alaposan csalódtak.

1901. október hó elején be vonultam a 15^{ik} sz. huszár ezredhez, s eleinte pár hónapig tetszett is a díszes huszár öltöny; - fellebbvalóimmal hamar megkedveltettem magamat, és az iskolában tanusított éles emlékező tehetségem miatt az altiszti tanfolyamra jelöltek ki. Bevonulásom alkalmával kapitányom azt kérdezte, hogy van-e kedvem katonává lenni; mire én azt feleltem, hogy igenis van, úgy annyira, hogy én itt óhajtom jövőmet meg állapítani. E kijelentésemre tehát kapitányom igen megkedvelt. Ugyesszegem és rettenthetetlen bátor természetem csakhamar ismeretessé vált az egész huszárság előtt. Nem volt nehéz a katonai gyakorlatok meg tanulása, mivel annak nagyobb részét már a javító intézetben is mindig nagy kedvvel megtanultam, míg a lovaglást a cigányoknál már tiz éves koromban bravúrosan végeztem, századunknál így én voltam a legügyesebb - és legkitartóbb lovas, a mi fel is tűnt kapitányomnak annyira, hogy kérdést is intézett hozzám erre nézve, de én nem akarván előtte kalandos hányt-vetett életemet feltárni azt válaszolám, miszerint én lovon soha nem ülve, a lovaglást csakis a katonaságnál tanultam meg.-

A díszes huszár öltöny alatt azonban nyughatatlan vérem által ismét föltámadt bennem a kalandos kóbor utáni - vágy, a minek következtében katona öltönyömet cigányos ruhával felcserélve, egy éjjel századomtól megszöktem, és ismét a cigányokhoz csatlakoztam; - de csakhamar reám akadtak, elfogtak s visszavitték századomhoz. Kapitányom a ki pontos katonának ismert, nem talált magyarázatot szökésemre vonatkozólag, míg én meg a világért sem árultam volna el szökésem igazi indító okát, s a reám mért 21 napi egygyes fogságot elis szenvedém, ez után ismét megszöktem. Elfogatásom után 30 napi laktanya fogsággal büntetének meg, s minden mozdúlatom figyelemmel tartására fel-

vigyázót osztottak be mellém, de ezen büntetésemet még el sem szenvedtem, kísérelésem után újra megszöktem, a miért is most már a hadi törvényszék elé kerülve 9 havi súlyosított elzárással büntettek, de ez sem tört meg, s én ismét elszökvén, a midőn elfogtak s kapitányom elé állítottak, ekkor őszintén feltártam előtte az indító okot, tudni illik kalandos életem újra előtörő vágyát, jó lehet ő minden módot megpróbált velem szemben, de ez mind hiába valónak bizonyult, ekkor megígérte irántam részvétből, hogy a katonai kötelezettség alól fölmentett, s csak ugyan négy hét múlva két törzsorvos által megvizsgálva s tőlem a részleteket is megkérdezve neveltetésemre vonatkozólag, a mit kapitányom velük szinten már előzőleg bizonyosan tudatott tehát mint fegyver forgatásra alkalmatlant, egyszer s mindenkorra szabadságoltak, a mely kegyet könnyező szemekkel köszönve meg kapitányomnak eltávoztam.-

Kóbor életemet félbe hagyva Pestmegyében Szalkszentmártonban telepedtem meg, a hol ös-czigány szokás szerint meg is nősültem, itt apósomnál tartózkodtam egész a dánosi bűn cselekmény hírének napjáig. E kegyetlen gyilkosságról a hirlapból értesültem, a mi nagyon felháborított, s így búcsút mondtam a sátorfának, hogy egy új s becsületes életet kezdjek, mivel véleményem szerint e kegyetlenül véghez vitt bűn cselekmény az egész ország népét a cigányok ellen ingerelte fel, s minthogy rajtam cigány ruha volt, minduntalan ki voltam téve a nép inzultálásának. Hogy e cigányos ruhámtól megszabaduljak munkába akartam lépni, de cigányos ruhám miatt sehol fel nem vétettem, sőt a legnagyobb bizalmatlansággal találok minden felől. Hogy némileg segítsek e bajon Gróf Zichy Kázmér siófoki villájába törtem be s a szükséges ruha nemüket megszerelve átöltözködtem, az én cigányos ruhámat pedig a Balatonba dobva, innen Kaposvárra utaztam; így azonban nagyon is pórul jártam, mert midőn Kaposváron a gróf ruhájában elfogattam, a

rajtam levő ruhából mint bűnjelből ki vetköztettem, és most teljesen ruhátlanul maradtam.

A siófoki járás csendőr őrmesternél beismerve töredelmesen a lopási bűncselekményt, míg az általam eldobott ruhára nézve csak nagynehezen voltam rávehető, hogy az igazságnak megfelelően adjam elő a valódi tényállást de a bizonyos helyet a Balatonnál akkori zavarom miatt megjelölni képes nem valék, s így állami ruhával voltam kénytelen elláttatni, a melyben a soproni országos fegyintézetbe két év és hat havi büntetéssel át is kísértettem.-

E szenvedési helyemen alkalmam nyílt jó és tanulságos könyveket olvashatni, a melyek magányomban arra indítottak, hogy hánycódó s hiába való czél nélküli eddigi élet utammal szakítva, teljesen a jó és becsületes élet útára térjek. - Így jutottam arra a gondolatra, hogy a kóbor cigányok mindenemű szokásait s nyelvét könyvbe foglaljam. Gondolám, hogy nálamnál őket s sajátságaikat jobban nem ismerheti senki sem, már csak azért is, mivel közöttük tizenhét hosszú évig tartózkodtam.-

E könyv végéhez egy magyar-cigány szótárt csatoltam, azért, hogy a cigány nyelvről tisztelt olvasóimnak némi tájékozódása illetve fogalma legyen.

Sopron, 1911. június hó

kiváló tisztelettel

Horváth Rudolf
szerző.

A cigány törzsek eredete:

Ki ne emlékezne még a dánosi vérfürdőre, ahol az útszé-
li csárda gazdáját családjával együtt kegyetlenül meggyilkol-
ták az 1908.-év nyarának egyik éjszakáján?...

A csendőrök a sátoros cigányokat gyanúsították a tett
elkövetésével, mi később ki is derült, s a gyanú helyes volt,
a mennyiben tényleg el is fogtak egy cigány karavánt, mely-
nek tagjaira a gyilkosság később rá is bizonyult.

A rémtett elkövetői a következők voltak: Sztojka Bojka,
Rosta, Surányi Ignác, Kolompár Balog Tuta, Lakatos Dola, -
Tokár Marcsa és Bihar.

Szerintem, a mint az öreg cigányok mondják, és a buda-
pesti gyűjtőfogház jelenlegi igazgatója által írott "Régi há-
zi büntetések" című könyvéből is ki tűnik, hogy a dánosi vér-
fürdő tettesének hat tagja, az 1782.-ben elkövetett rabló
gyilkosság tagjainak egyenes leszármazottai, kik a legyilkolt
áldozatjaiknak a húsát meg is ettek, a miért is a karavánnak
45 tagját kivégezték.-

A mi cigányaink különböző időben jöttek be hozzánk,

Közép Európában a német írók szerint 1414-ben; Spanyol
országban egy századdal előbb mutatkoztak, s mivel görög-táj-
nyelvet beszéltek, görögöknek tartották őket; hogy miként és
mikor vándoroltak ki hazájukból biztosan nem tudhatni. Görög
országban sokáig lakhattak, mert a görög gyarmatok velencei
helytartója Otovianó 1398. ban egy János nevű cigány főnök-
nek mindama kiváltságait megerősíti a melyeket elődeitől
nyert.-

Hazánkban a tatárjárás idején jelentkeztek először, te-
hát 1242 ben.

A cigány szájhagyomány szerint őseik tiz törzsre osztottak. Ezek közül a legvakmerőbbek és legveszedelmesebbek I.a Ducestyók, a mely törzsből kerültek ki a kemenczei emberevők és a dánosi vérfürdő hat tagja. II. Csabestyák. III. Herczegistyák. IV. Bogestyák, V. Barnestyák, VI. Szamarostuk VII. Tarástyuk VIII. Csirkestyák IX. Bundestyuk és X. Buzestyuk.

Kik és miféleké kérdi a törvény embere, mikor vallatásuknál szinte beleszédül a dádék körmönfont hazugságaiba.- Honnan jöttek, és hová mennek, kérdjük mindnyájan, kik láttuk a füstös képű marczona alakokat? ... Miért nem dolgoznak, mint más becsületes ember? Miért kóborolnak örökké, mint a nyughatatlan őszi szél? - E fontos kérdésekre a tudomány emberei mind ez ideig még kielégítő feleletet nem kaptak. E kérdés még homályosabb, mint a magyarok eredete. Eszembe jut egy cigány közmondás, hogy: "fejvakarással nem lehet adósságot fizetni." - Megkísérlem tehát, hogy a cigány kérdésre a tudományos kutatások ismeretével feleljek.

Külföldön Tóth Ferdinánd vittenbergi egyetemi tanár, - míg nálunk Molnár Hunfalvy Sztojka Ferencz, s legújabban boldogúlt emlékü József főherczeg foglalkoztak alaposan a cigányokkal.

A milyen sötét a dádéknak a képük, ép olyan sötét a múltjuk is. Az egész világ ismeri őket mint cigányokat, és még sem ismeri senki. Itt élnek és járnak közöttünk, egy kis bagóért föltárják titkainkat, megmondják szerencsénket, szívünk szándékát, - tudják hol vannak az elásott kincsek, tudják a jövőnket, múltunkat, csak éppen magukról nem tudnak semmit.- Mikor nagyon kérkednek, Fáraó népének valják magukat. Esküdznek égre, földre, hogy királyi nemzetségből származnak; holott bizonyos, hogy a cigányok ha nem is vályog verői, de köfejtői voltak egyiptom zsarnok urainak, a kik mikor meg-

unták körmonfont hazudozásait, kitettek a jeles nemzetség szűrit az országból; - aligha nem tudják ezt a cigányok is, de tettetik magukat, s úgy beszélnek mintha ők ültek volna egyiptomba az asztalfőn, holott csak a csontokat rágták az asztal alatt.

Hogy a cigány keleti nép faj, az bizonyos, erre val testének sötét olaj barna színe, s bizonyos mélasága, a mely különösen az ősz dádékon előmlik. Ugy ül kender hámos gebéjén, mint a király aranyos paripáján, és lusta nagyon mint a keleti népek általában. Egyetlen egy vonás van a mi által eltér tőlük, - nem mond igazat, még véletlenül sem, azonkívül szereti a tréfát, ami megint nem fér össze a keletiek komolyságával. Félénk némelyike mint a nyúl és nem kitartó, a mi szintén megint keleti jellegére vall.

A cigány ha mesterséget üz, nem megy tovább a furó sarokvas, személtlapát, és tepsi stb. csinálásnál; csavargó hányt-vetett életében nincs is többre szüksége. Valaha talán régen oly vidéken élhettek a hol a sült galamb a szájukba repült, csak föl kellett szájukat nyitni utánna. A mezei munkát nem szeretik, gyárakba nem dolgoznak mert füstösök lesznek. Jellemük és életmódjuk tehát keletre vall. Egy pár sajátságuk pedig határozottan indiára vall. - A cigány ugyanis babonás, kedvellője annak a mi titokzatos. A tenyérből való olvasással és jövőndő mondással bámúlatba ejti hívőit, tud, és szeret jövőndöt mondani, és valamit úgy eltüntetni, hogy arra a valamire gazdája soha rá ne akadjon. A Devla szerintük a vízben van, és ott lakik.- Ez a hiedelem meg van a hinduk vallásában is, bizonyítéka annak, hogy a cigányok hindu eredetűek, annak kell mondanunk őket a tudományos kutatások alapján is; beszédjük leginkább megegyezik a keletindiai hinduk és a keleten használt táj-nyelvekkel. Tánczuk ugyanaz, amit a keletindiai hinduk lejtenek.- A cigányok elődei nem

csak itt éltek egyedül, hanem a ganges környékén is, hol még ma is él egy fajrokona; a sűgár vagy szingál természetűek e fajtól származhattak el, mely fajtól nem csak eredetüket, hanem nevüket is vették.-

A dádék ősei tehát indiában laktak, a mint a tudományos kutatások bizonyítják, még a tizedik században is. A hindu társadalom legalantibb s így legmegvetettebb osztályához tartozhattak.

India benszűlött lakói a legrégibb időtől máig is négy osztályt képeztek; úgy mint, tanítók, fegyveresek, földmivesek és szolgák. Ez utolsó osztálynak rettenetes helyzete volt, a három elsővel szemben.- A szolgáknak a szabad hindu előtt földre kellett borúlnia, s ha csak újjal érintettek is egy fegyverest, halállal lakoltak.-

Gyepmesterséggel foglalkozhattak, s mint ilyeneknek, dög volt a táplálékuk, a mit ma is nagyon kedvelnek. Városokon és falukon kívül lakhattak, és itt is csak sátorban.- Csak természetes tehát, hogy a cigányok a hindu társadalom salakjai, nem szívesen emlékeznek vissza hazájukra. Apáról fiúra nem szállt az édes haza emléke, - hon vágy nem epeosztí őket; de mintha nyomorúlt szolga helyzetük szívükbe oltódott volna, nem jó napot kívánnak egy másnak, hanem jobb napokat; a nótájukban a jövő jobb időkről ábrándoznak, a mely így hangzik: "Náne mánró, náne lon náne muró romnyi mistáj majszi mánró, majszi lon, majszi muró romnyi mistáj." a mi magyarul így hangzik: "Nincsen kenyér nincsen só, nincsen feleségem jó, lesz még kenyér lesz még só, lesz még feleségem jó."

A cigány szájhagyomány szerint ugyan a dádék Fáraó ivadécai, s egyiptomból származnak, s ez a hiedelem az egész országban elterjedt, míg végre Grellmann bebizonyította, hogy az egész nem egyéb cigányos henczegésnél. Az egyiptomi nyelvet egyáltalán nem is ismerik, s éppen olyan hivatlan vendé-

gek voltak ők a piramisok között, mint a miénk itt nálunk.-

A kemenczei rettenetes emlékei még máig is élnek a cigányok között, s azon napokra rettegve gondolnak, ám mégis daczára a túl szigornak s a törvényszékek által reájuk mért büntetéseknek azóta sem laknak egy helyen, állandóan ma is úgy kóborolnak sikongó rajkóikkal, rozszant szekereikkel kócos gebéikkel, mint a tatár járás idején; - határról határra, megyéről megyére veszélyére a tanyai népeknek s a jámbor vásárt járóknak. E kordován bőrű dádéknak vakmerőségük s bátorságuk nőttön nő.- A kemenczei 1782-ben, a veszprém megyei gyilkosság, melynél a cigány rablók és gyilkosok áldozatuk kezéről az arany gyűrűt újjastól együtt egyszerűen le harapták, a borsodmegyei rablógyilkos cigányok, kik áldozatuk szemeit ki szúrták, és a nőnek keblét vagdosták le s 17 kés szurást ejtettek rajta, s legutóbb a fönnebb említett danos gyilkosságuk borzalmi melyet ők követtek szintén el; - úgy látszik - mindezekben nem okúltak eleget, sem állatias vérszomjas bűnös társaiknak a börtön szenvedéseikről, s valóban oly formán látszik, mintha minden nagyobb rém tett után várának egy pár évet, míg a köznép fölháborodása lecsillapul, s akkor újra kezdik borzalmas vérlázító munkájokat.-

Én, ki e veszedelmes fajnak ismerem minden szokását, furfangját, félek hogy egy napon ismét újabb gyilkosság hírére ébredünk, ha az erre illetékes urak behatóbban nem foglalkoznak a cigányok végleges letelepítéséről; mert ezt okvetlenül karhatalommal is keresztül kell vinni, különben sok fölháborító gyilkosságra ébredünk még.

Hogy a velük való foglalkozást megkönnyítsem, papírra vetettem 17 évi köztük szerzett tapasztalataimat.

A cigányok szokásaik.

Minthogy az élet legszebb mozzanatának a házasságot tartom, így a szokások leírását ezzel kezdem meg.

Bár a cigányok által kötött házasságoknál a papok és az anyakönyv vezetők nagyon ritkán szoktak functiot teljesíteni, így hát az általuk kötött házasság nem érvényes szerintük, ezért van az, hogy a cigányok rendszerint az anyjok nevét öröklik. Ha egy cigány legénynek egy cigány leány megtetszik, megmondja az apjának, hogy menjen és kérje meg a lány apjától a kezét; de nem csak a legénynek van leány kérés-i joga, hanem a lánynak is; - ha ugyanis a leánynak meg tetszik egy legény, akkor ő kéreti meg a legényt. Ha a szülők a házasságba beleegyeznek, akkor kitűzik a lakodalom napját, mit rendszerint egy hét múlva szoktak megtartani. Ez idő alatt össze lopkodnak a környéken annyi baromfit a mennyit csak tudnak. - Az esküvő napján a karavánok a jelzett helyre összejönnek, a mi rendesen valamelyik erdő félre eső helyén tartatik meg, ahol aztán gyorsan föl állítják sátorukat. Ekkor ki hívják a vőlegényt a gyülekezetük elébe, s az egész család előtt megkérdik tőle, hogy szereti-e a leányt? - erre a legénynek semmit sem szabad szólni; - ezután a leányt hívják ki maguk elé, s őtet is megkérdezik, de ő sem szól semmit, mire a cigányok kört formálnak a mátká pár körül, s most belép a körbe a vajda, vagy a legöregebb cigány, és fölszólítja a mátká párt arra, hogy most a körül állóknak tetteleg is bizonyítsák be határtalan szerelmüket. Erre elő kerül egy tányér, a körül álló asszonyok egyikének kezében van, boros kancsó, a másoknak kenyér, a harmadiknak só, s a negyediknek egy kés. E késsel vágnak két egyenlő nagyságú darab kenyeret s azt a tányérba teszik, melyre reá hintenek egy marék sót, s a sóskenyérre bort öntenek, a melynek igen undorító íze van. Az egyik darab kenyeret a vőlegénynek, a másik darab kenyeret pedig a menyasszonynak kell elfogyasztani; ha valamelyik nem akarja rossz íze miatt az egészet elfogyasz-

tani; akkor jól elverik a körülötte állók és kényszerítik annak elfogyasztására. Ha a kenyeret elfogyasztották, meg kell inni a tányérban maradt bort is, a mit nagyobb szerelem okáért még újra borral ki is öblitenek - mit szintén meg itatnak velük. Ilyenkor a mátkapár nagyon savanyú arcot szokott vágni a sós bortól; a ki talán kétkednék próbálja meg. Én is megpróbáltam, de nem igen ajánlom senkinek. Ezután rá adják az újpárra a szülei áldásukat, mire aztán következik az új pár részéről a nagy átkozódás, esküdözés, hogy ők egy mást soha el nem hagyják soha egymást a legnagyobb kinoztatás alatt sem árulják el, - mire ilyen cerimónia után kész az esküvő. Ekkor az új férj feleségét kocsira ülteti, és ketten elhajtатnak nász utra, és csak éjjel kerülnek vissza, a mikor már nagyban folyik a vigasság a lakodalomra össze gyűltek között. Egy-egy lakodalomban mely rendszerint hetekig is eltart, ha a csendőrök meg nem zavarják őket, 100-150 baromfi is elfogy a másnemű húsfélék mellett, ami persze nem került pénzükhöz. Én ezt igen jól tudom, mert háromszor volt már lakodalmam, de egyikbe sem volt kevesebb baromfi száznál. - A lakodalmak végén rendszerint össze verekednek, a melyben az új pár viszi a vezér szerepet, de midőn egymást az egész karaván jól össze verte, - össze csókolóznak, s ezzel kész közöttük a békeség újra.

Ha történetesen a leányt a legénynek nem akarják oda adni, akkor egyszerűen oda lopózik a leányos sátorukhoz s egy őrizetlen pillanatban el rabolja azt, s kocsijára dobván, el hajtat vele, s ily eset után a szülők csak évek múlva látják viszont leányukat, akit ekkor már két-három rajkó vesz körül s kísér. Ilyen viszontlátáskor aztán elébb össze verekednek, aztán megbékülve melegében egyet mulatnak és így ismét kész a lakodalom.

Ha kérdezzük a cigányt, hogy tegnap miért verekedtek

és ma miért mulatnak azt mondja, hogy: a mit akartunk megadtuk neki, most már akár a lányom, akár a vejem üssön, az már mindegy, hát inkább éljenek boldogan, és szeressék egymást.

Olyan legénynek, a ki valamely nagyobb büntényt követett el, a szülők nem igen szokták leányukat odaadni, de az ilyen ha csak lehet, minden áron elrabolja a leányt. Mivel az én karavánomba sok szép leány volt, s az egész karavánba a leg-erősebbek közé tartoztam, e miatt örökösen mint egy gardedám szerepet kellett vinnem, a mi megvallom, a cigányoknál elég mulatságos. Igaz az is, hogy mivel én elűtve tőlük szöke színű vagyok, nagyon sok asszony megcsodált, s így a karavánba több rajkó szöke is lett, de ez bajt nem okozott, mivel a cigányok azt a babonát tartják, hogy állapotos idejűkben a nő a minőt s a milyen embert megcsodál, a születendő gyermek is olyan lesz.-

A keresztelés.

A keresztelés úgy megy végbe, hogy a karaván összes tagjai össze ülnek, és meg vitatják, hogy a kisednek milyen nevet adjanak. Rendszerint a legutóbb elítélt vagy kivégzett cigány vagy cigánynőnek a nevét adják a kisednek, mivel ők a becsukott vagy kivégzetteket közülök, mint egy hősként tisztelik, és hogy a karavánban élő emlékezetben maradjon az illető, ezért adják az ő nevét a kisednek. Ez náluk a rendes keresztelés. Megtörténik néha ugyan az is, hogy a legközelebbi községben levő pappal is meg kereszteltetik, de ez náluk nem föltétlen szükségesség; azzal meg egyáltalán nem is törődnek hogy a keresztelő-pap milyen vallású, minthogy ők mindig olyan vallásuaknak mondják magukat, a milyen a keresztelő pap vallása. Megtörténik az is, sőt igen gyakran, hogy az újszülöttet utazásuk alatt több községben az ottani papokkal meg kereszteltetik. Ebből ők lelkiismereti kérdést egyáltalán nem

csinálnak, sőt előnyös rájuk nézve azért, hogy így a megke-
resztelt gyermek a katonaság alól egészen ki bujhatik. A kis
dednek ha fiú, akkor egy évi időtartamra a jobb kéz mutató uj-
ját lekötik s így megnyomoríttatván, általa a katonaságnál
hasznavehetetlenné válik.

A temetés.

Ha a karavánnak egy tagja meghal, azt a legközelebbi fa-
luba szállítják, és ott olyan vallásúnak mondják magukat a mi-
lyen a község nagyobb részének a vallása, s a pap által el te-
mettetik. Ilyenkor van sirás a karavánba néha napokig. Érdekes
hogy a sirra egy lyukat csinálnak, és abba egy kis darab ke-
nyeret tesznek melyet miután megis sóztak, borral leöntik, s
így azt be tömik földdel. - Ezt az ő hitők szerint azért műve-
lik, hogy a halott a másvilágon ne szűkölködjék.

A temetés után rendszeren nagy halotti tort rendeznek a hol
az elhunytak lopásait, rablásait megemlítve dicsőítik, de a
halotti tor is többnyire verekedéssel szokott végződni. Ha va-
lamelyik cigány társukat üldözés közben a hatóság emberei le-
lövik, azt ha csak lehetséges magukkal viszik, és minden papi
szertartás nélkül egy félre eső helyen eltemetik; - ha azonban
a lelőtt egyént magukkal vinni nem tudják az üldözés miatt,
akkor a holt testért soha sem jelentkeznek, azért, hogy meg
ne tudják azt, hogy az illető melyik karavánhoz tartozott.

Erdekes az is, hogy halottjaikat nem a sátor ki és bejá-
rásánál viszik ki, hanem lebontják a sátort, és a keleti ol-
dal felé eső részén viszik ki. Ezt azért teszik, hogy haza ne
járjon, a halott. - Halottaikat sós vízzel szokták meg mosdat-
ni, és e mosdó vízzel az állatokat mossák meg azután, azért,
hogy azok egészségesek legyenek tőle.

A gyermek lopás.

Sokan csodálkoznak azon, hogy a cigányok gyermeket lopnak; mások meg mesének tartják azt, és avval indokolják tagadásukat, hogy a cigányoknak van elég rajkójuk, és így nincs szükségük idegen gyermekekre.

Tényleg a cigány nagyon szapora faj, s így van is elég rajkójuk, még talán több is, mint kellene. Hiszen egy-egy cigány anyának 10-12 rajkója is van, és egy leány 12ik éve után azonnal már gyermeknek ad életet, számtalan eset bizonyítja. Alig van köztük magtalan férfi vagy nő. Ismerek egy cigányt, aki 27 élő gyermeknek az atyja jó lehet hogy a gyermekek több anyától származtak. Még ma is él, ha meg nem halt ez ideig. Hont megyében Vámosmikulán egy öreg cigány anyóka, aki 23 élő gyermeknek adott egy maga életet. - Miért kell hát nekik mégis a fehér színű magyar gyermek? erre óhajtok itt röviden felelni.

Mint tudva van, a cigányokat minden nemzet megveti sajátos szokásaikért, tudatlanságukért és fekete színű bőrük miatt; hogy tehát ezen segítve legyen, a cigányok fűrfanghoz folyamodtak s folyamodnak ma is. Cigányok akarnak ők maradni továbbra is, de fehér cigányoknak s ezt úgy eszelték ki hogy elérhetik, hogy fehérbőrű gyermeket raboltak el, s azt fölnevelték, s az ő szokásaik szerint aztán össze házasították egy cigányfajbelivel, és így elő lett segítve az elfajzás. Van is ma már közöttük sok szöke cigány férfi és nő. Közöttük létem alatt igaz, hogy gyermek lopás nem fordult elő az én karavánomban, de előfordult az, hogy egy magyar fajú fehérbőrű csecsemőért 150-200 forintot is adtak. A vásárolt gyermeket azután fölnevelték és összeházasították egy cigány leánynyal; az ilyen össze házasított személyeknek a gyermekei sem nem fehér sem nem fekete, hanem a kettőnek a keveréke, ép úgy, mint Amerikában a meszticzek (:európai és indián:) mulattok (:európai és néger:) és a zambók (:indián és néger:) szülék leszármazott-

jai. Lassan tehát fehéredik a két különböző fajnak a leszármazottjai bőre, a minek ők nagyon örülnek. Előfordult ott létekor az is, hogy számomra egy fehéres bőrű cigány leányt loptak, akivel össze akartak házasítani, de mivel nekem a leány nem tetszett, egy szép téli éjjel megszökött, csak a nyoma maradt meg a hóban, minek én örültem, de a többiek szerfelett mérgelődtek azon, hogy a mennyasszonynak való eltűnt.

Különösen a cigány asszonyok sóvárognak nagyon a fehér-bőrű babákért, amit az én nevelőanyám sóvárgása is bizonyít, mert valahányszor egy magyar asszonynál fehér bőrű babát láttott, mindig biztatta a férjét arra, hogy lopjon egyet Biris nevű kisfia számára. A sohajtása iljen formán hangzott: "Haj haj devla sukár párho csávo csóresz miri ram áldito dél na keresz tu feder lácsó s lyuma csomidanto jira." = magyarul ezt teszi: "Jaj, jaj Istenem de szép fehér gyermek, lopd el én kedves uram, áldjon meg az Isten, nem tehetsz te nekem jobbat a világon, csókolom a szivedet." - de bizony a cigány nem hallgatott rá, de azért a Birisnek ma mégis fehér, tüzről pattant menyecske a felesége, hogy ki az, és miért fehér cigány? az mellékes, mert ők nevelték.-

A ravasz cigány asszony kilesi hogy a fehér anya kedvvel hordja-e áldott terhét vagy nem, s ha nem, akkor a szülés után mindjárt van fehér csávó, - akit aztán elvisz a cigány nő, hogy a kútba, folyóba vagy tóba ölje a szívtelen anya beleegyezésével, és csodák csodája, mégis fehér mennyasszonya lesz a Birisnek, ami talán jobban is van így, mintha szegényt a kútba vagy más helyre téve ölték volna.-

Gondolom, hogy az elmondottak után, senki sem fogja mesének tartani, ha a cigányok által ellopott gyermekekről hall valamit, vagy olvas ilyen hírlapi tudósítást. Az nem érv, hogy a cigányok nem lopnak gyermeket, mert van nekik a kelletténél

is több, az igaz hogy van, de azok fekete bőrűek, őnekik pedig fehérre van vágyódásuk, ezért tehát loptak valóban ilyeneket, s lopni is fognak mindannyiszor, amennyiszer arra kedvező alkalom kínálkozik. Hiszem azonban hogy senki sem áldozná fel gyermekét szívesen a cigány faj fehéredése érdekében; így tehát szívükre kötöm a szülőknek miszerint vigyázzanak gyermekeikre, de különösen vigyázzanak akkor, midőn cigány karaván vonul át helységükön, mert különben könnyen megtörténhetik hogy vigyázatlanságuk által ők is elősegítendik a cigány faj színének fehéredését.-

Az

ellopott ékszerek és pénzek elrejtése.

Többször megtörténik, hogy a csendőrök majdnem bizonyosra veszik, hogy a cigányoknál lopott tárgyaknak kell lenni; - és mégis, ha kikutatják őket, semmi gyanusat nem találnak náluk. Ilyenkor csodálkoznak a csendőrök azon, hogy hová teheték el a tárgyakat. Némi felvilágosítást kívánok itt tenni a lopott holmi elrejtésére nézve:

A nagyobb tárgyakat és ruhaneműeket a sáttortól pár száz lépésnyire szokták elásni, a honnan csak az induláskor szedik ismét a kocsijaikra. A pénzt és ékszereket a nők a hajukba és szoknyájuk ránczaiba, a szoknyájok alatt levő zsebbe és a szemérem testrészükhöz szokták elrejtetni. Máskor a kutya nyakára vagy a ló sörénye alá kötik, többször a kis gyermek pólyájába, 8-10 éves gyerekeknek a ruháiba, a kifúrt kocsi rúd és lőcsben, melyre a pénz betevése után a vasalást ismét vissza helyezik. Elszokták rejteni tárgyaikat még döglött tyúk vagy liba has medenczéjébe, ahol a dögtől undorodó csendőrök nem is keresik. Ha például észre veszik a sátor felé közeledő csendőröket, és náluk lopott ékszerek vannak, azokat egy rongy darabba kötik, s a behívott kutya-

nak a nyakára erősítik, mire a kutyát maguktól elzavarják. Máskor a ló sörénye alá erősítik, oly formán hogy azt a le-
lógó többi felső serény szálai teljesen elfedjék; mikor pe-
dig a csecsemő pólyájába teszik, mindig a szennyes pólya ru-
hába rejtegetik el, - ha a gyermekre szándékoznak kötni, ak-
kor a 4-8 éves kis leány vagy fiu meztelen dereka köré egy
rongyba téve kötik s erre a felső ruhájokat adják, a mi egy
egy elhasznált szoknya vagy kötényből áll. A kiküldött csend-
őrök szokás szerint a kutatást aként végzik, hogy az illető
gyanús egyéneket át motozzák, eszök ágában sincs, hogy az el-
piszkolt pólya ruhát, dög belső részét, kutya nyakát, kis gye-
rekeken avagy a ló sörényét megvizsgálják, a nőket is csak
nagyon ritkán veszik alapos vizsgálat alá. Innen van, hogy
a majdnem biztosra jövő csendőrök eredmény nélkül kénytele-
nek távozni.

Ha meglepik őket, s idejük már nincs a tárgy elrejté-
sere, akkor az asszonyok a fent nevezett helyre teszik azt,
vagy pedig a földre le ülve, a szoknyájok alatt észrevétle-
nül lyukat ásnak, és abba helyezik el, - míg az ásott rejtek
helyet el nem tünteti, addig fel nem kél ülő helyzetéből, s
betegséget, szédülést színlelve, avagy szülési vajadás jeleit
utánozza mindaddig, míg munkáját be nem végzi. Ha azonban a
motoztatásuk olyan helyen eszközöltetik, a hol kemény talaj
vagy deszka padló van, akkor midőn már két három gyanús nő
megvizsgáltatott, az a többi a ki netalán még motozásra vár,
s a keresett tárgy nála van, hirtelen össze vész az előbbi-
ekkel s színlelt haraggal, [a szoknyája alatt egy zseb lévén
s abban a keresett tárgy, a szoknya már el van oldva előre:]
egymást cibálják, ekkor a megmotosztott le rántja a még meg
nem motosztottól a szoknyát, a bűnjellel együtt, mire ő vissza
menekül mint ki kutatott előbbeni helyére. A szemlélő csend-
őrök ezen az asszony háborún jó t nevetnek, s hogy az miért
történt tulajdon képen, azt nem is sejtik.

Ajánlom tehát az illetőknek, hogy adandó alkalmakkor az általam megemlített rejt-helyekre is kiterjeszszék figyelmüket, ha eredményt óhajtanának elérni - a mi okvetlenül sikerül ezeknek figyelembe vétele által.-

A

czigánynők lopási módja, és menekülésük.

Térjünk át most a czigánynők lopási módjára, menekülésük és furfangos tetteikre:

A czigányfaj zsarnoka a gyengébbnek, rabszolgája az erősnek, kegyetlen, hirtelen haragú és bosszúálló. Ha elfogja a méreg, képes a legnemtelenebb dolgokra is; ilyenkor ha nincs más eszköz kezében, kis csecsemőjén áll bosszút, karjánál vagy lábánál fogva kapja fel, s úgy kinozza. Ha bántalmazták, leginkább a csendőrök, azzal védekeznek, hogy a szurony elé tartja csecsemőjét, hogy így megmentse saját életét.-

A hol több sátor van, ott a vajda uralkodik felettük, a ki agyafúrt furfangos raffinált ember. A vajda szavára ha kell, a tűzbe mennek, és a legkegyetlenebb dolgokat is elkövetik. A vajda az országnak minden megyéjét, kőhidjait, útait, erdőit, majorját, pusztáját, földeken levő dűlőutakat, községeit, városait úgy ismeri, hogy bár mely geográfust megszegyenitene tudományával. Csakis így tudjuk megérteni azt, hogy az elkövetett bűntények után hogyan birnak hihetőleg rövid idő alatt oly nagy távolságra elmenekülni.- A vajda indítványára szedik fel sátorukat, s mikor meztelen rajkóikat a kocsikba dobják, sokszor mennek éjjel-nappal rossz gebéikkel a vajda által indítványozott helyre. Az útközben eső tanyákat falvakat sőt a városokat sem kimélve

meg lopásaik s más gonosz tetteiktől, az alább következőkben fejtem ki: -

Midőn 10-15-20 vagy 25 kocsiból álló csoport együtt van, ez képez egy teljes karavánt. A vajda kocsija régi szokás szerint az elsőtől a negyedik kocsi szokott lenni, s mivel a négyes szám páros szám, szerintük így a devlának mindig pártfogása alatt van a vajdájuk. Ha már valamelyik községbe érkeznek, a községháza előtt a kocsik megállanak, s a vajda leugorván elsőnek hangosan kiált cigány nyelven a többiek felé: "Bah eraszó dela del", a mi magyarul annyit jelent hogy "Adjon Isten szerencsét." - Ekkor a vajda köré gyülekeznek, a ki ellátja őket jó tanácscsal, miután a vajda majd minden házat ismer a községben és aztán az asszonyok dolga a mi nappal osztán ott történik.

Most egy része a karavánnak elindul a községen keresztül, az asszonyok és leányok csoportonként 4-5 össével útra indulnak utczánként, ellátva jó előre magukat a szoknyájuk alá helyezett jókora zacskónak beillő zsebekkel. A már tapasztaltabbak benéznek a házakba, míg a lányok az utczán járó-keelőket ostromolják sze[re]ncse mondásaikkal s kártya vetéseikkel. A kik udvarokba s így a házakba be mentek, megállva az ajtó előtt, kétségbe ejtő hangon könyörögnek egy-egy darabka kenyérért éhező gyermekeik részére, a kiket ilyenkor karjukon hordoznak, s míg a könyörületes házi asszony az alamizsna-ként adandó kenyér vágással foglalkozik, a cigány asszonyok bő szoknyájokat széthúzzák azért, hogy a hátuk megett levő - czinkos társnőjük négykézláb mászva láthatatlanná tétessék, hogy így könnyű szerrel bejutván a többi szobákba, s ott a házi asszonymak féltve őrzött tárgyait, értékeit a mi keze ügyébe esik, a szoknyája alatt levő zsebeknek csufolt zacskókba rejtse, s azon módon kijöven s csakis ekkor hagy fel az előbbi kérő asszony könyörgéseivel, s csakis midőn a már szerencsésen kijutott társuk az udvarról cigány

nyelven tudatja hogy sikerült a csiny, csakis ekkor indulnak tovább a legnagyobb hálálkodások között szerencse kívánásaik mellett. A mit sem sejtő adakozó nyugodtan végzi dolgát, sőt nyugodt lélekkel van hogy jót tehetett, ezekkel is, hiszen gondolja ezek is Isten teremtményei, és az Isten ha meg nem áldja is, de meg nem veri érte. - Csak mikor már a cigányok túl vannak árkon-bokron, akkor veszi észre a lopást, de már ekkor késő minden igyekezete annak vissza nyerhetésére. Ezt a fúrfangot használják ott, a hol az asszony maga van otthon, avagy kis gyermekkel, a kis gyermek nem akadály mert a gyermek fél az idegentől, különösen pedig a cigányoktól; de ha mégis akadna olyan gyermek, aki a cigánynőtől nem félne, ezeknek elriasztására s megfélemlítésére az öregebb cigánynők gondoskodnak szem meresztéssel, arcz fintorításokkal s állathoz hasonló dünnögés és menéseikkel úgy, hogy még a serdültebb gyermekek is, félve menekülnek anyjuk mellé vagy távolabb eső helyekre.-

A cigányok nem megvetői a tyúk és a többi szárnyas állat húsának sem, a melyeket úgy szereznek meg, hogy az egyik cigány asszony betolakodik a szobába vagy konyhába, felkínálozik kártya vetésre vagy jövőendő mondásra, melyet az illető tenyeréből vél kiolvasni, míg a künn maradt társnője az udvaron le kuporodva, a szoknyája alatt levő zsebből kukoriczát vesz elő, s az udvaron levő szárnyas állatok felé dobálja szemenként, a tyúkok észre vévén azt, felkapkodják a kukoricza szemeket, s mindig közelebb és közelebb jönnek a cigány asszonyhoz, úgy hogy már a kezével is elérheti, ekkor kezét felemelve magasságba, így ejt neki egy szemet, a melyet a tyúk midőn lehajolva a szemért el akar fogni, a cigány asszony macska ügyességgel elkapja, elharapja a nyakát, úgy, hogy az el sem károghatja magát, és gyorsan megfojtván, azt a szoknyája alá rejtve, melybe tiz darab is elférhet, gyorsan távozik vele. Lesz aztán öröm a rajkóknak mert bizony ők

is szeretik a tyúk húst.

Kedves eledelük még a döglött disznóból készült pecsenye is, de hát nincs mindig disznóvész; ezen is segít a czigány leleményes furfangja, s majd lesz a rajkóknak az is. Ezt úgy érik el, hogy kénés gyufa fejeket feloldva s össze gyúrva lisztrel, belőle apró gombóczkákat formálnak, melyet zsirral kívülről jól bekenvén ezt etető gyanánt alkalmazzák. Ilyen etető gombóczkákkal felszereltten éjjel a disznók közelébe surrannak, közöttük széjjel szórván azt eltávoznak, midőn a disznó azt meg leli s elfogyasztja, mire néhány napra meg is döglök tőle, de nem csak egyes udvarokon, hanem a kihajtás ideje alatt a disznó csorda elébe is helyeznek e fajta etetőket, s mivel okvetlenül dög lesz ezután az eredmény s ők azt nagyon jól tudják, jelentkeznek is a napokban az illetők környezete előtt, dögöt keresvén de oly óvatos e tekintetben, hogy a dögkeresést soha sem kezdi a szerencsétlen károsnál legelőbb, hanem mindig a legközelebbi szomszédnál, aki aztán a károsult helyre igazítván, annak utasítását hangoztatva jelentkezik a dög eltakaríthatásáért, el nem mulasztja tettetett sajnálkozását tolmácsolni a káros előtt. Van aztán ilyenkor egy egész lakadalomnak is beillő dárídó a karaván tanyán, hiszen már meg is énekelték az ilyen esetet a költők azzal,~ hogy: "akkor örül a rajkó, mikor döglök a disznó, keze-lába csupa zsir, harmadnapig nem is sir."

A ló-lopás.

Különösen a szép lovakra fáj a dádék foga, s ha szerét teheti, lop is, ha mindjárt föl akasztják is érte, s aztán kupeczkedik véle, jó pénzért eladván, hogy másikat szerezzen annak az árán. De a ló lopása sem könnyű feladat, s itt is

róka ravaszságukra van szükségük.

A ló lopást többféle képen hajtják végre.

Az egyik módja úgy történik, hogy a cigányok kóborlásuk közben bejárnak falut, várost és majorokat, így könnyen módjukban áll, a mit sem sejtő gazda sárga, deres vagy pej csikóját szemügyre venni. Ha aztán valamelyik meg tetszett neki, azt ritkán esik meg, hogy el nem viszi. - Megvárja míg bealkonyodik, s késő este aztán elindul kalandos útjára.- Minden esetre előbb kikémleli, hogy abban a községben hány ember tart s hol, éjjeli őrseget, merre vannak beosztva - s hol szoktak pihenőt tartani. Ekkor elindulván a mitsem gyanító gazda vagy a lovak őrizője éppen első álmát aludván, a cigány jó előre rongyba búrkolván lábait nesztelenül közelodik a lovak közzé, ellátván magát a szükséges védelmi eszközökkel is, egy esetleges megtámadtatás esetére. Így felkészülten az udvarba sompolyog s kikémleli, ha vajjon van e valaki az istállóban, és ezt ily módon eszközli: az istálló ablakát vagy ajtaját lehasalva idő koronkint apró darab kavicskákkal vagy más ily hasonló tárggyal meg dobálja, s vár ha valaki életjelt ad-e magáról, ha senki sem mutatkozik, fekhelyéről felkel és az istállóba lépve a világításra szükséges foszforos készülékét elővéve, annak gyér világításánál ki választja a neki tetsző lovat és azt óvatosan elvezeti. Ahol az istállóban netalán aludnának, ott miután oda bejutott, szalmát szór széjjel, s azon keresztül vezeti ki a lovat nesztelenül a szabadba, s reá pattanva oly ügyesen mint a legjobb zsoké, az éjjeli őröket szépen kikerülve, hagyja el a falut.

A ló lopásra mindig a leghötétebb éjjelreket szemelik ki. s a zsákmányt reggelre hihetetlen távolságra űzve, más megyékben "napoltatják" erdőkben, sűrű akáczosban vagy völgyekben, sőt uradalmi nagy tágokban is, - az állatot jól lenyűgözve legerelni hagyják, maguk pedig vagy a sűrűségben vagy valamelyik terebélyes fa ágain ülve kémlelve pihen, folyton ügyelve a

lopott lovára. Esteli szürkületkor már lovával tovább áll, elkerülve minden falut és várost.-

A kitűzött helyre a hol a sátra van, oda a legrövidebb idő alatt megérkezik, mivel a vesztő gyalog utakat jól ismeri. Ha szerencsésen elérkezik a sátorhoz, a jó gondozáshoz szoktatott ló rendesen egészen megcsappan a sok éjjeli hajszája után alig felismerhető - tehát azonnal körülnézi, s a jegyeit jól meg figyelve, passzus után néz. A lopott lóhoz való paszus szerzése a cigányoknál könnyű feladat, egyszerűen vesz a legközelebbi vásárban egy ehhez hasonló rosszsz lovat, s azt le bunkóztatva, annak helyébe aztán a lopott lovat is áruba bocsájthatja - sőt ha netalán a színe igen ismerős volna, szerez olyan színű tinktúrákat, a minő a paszusban említve van, s a lopottat átfesti olyan színűvé, a minőről a paszszus tanúskodik. Vannak azonban az úgynevezett fehér cigányok is, a kik gyakran, az ilyen könnyen szerzett lovat minden paszszus nélkül átveszik. Előfordul az is, hogy cigány sátort látunk, de annál sem kocsi sem ló nincsen, ezek többnyire lótolvajok sátrai, kik a lopott lovakkal jó távol nappaloznak, s ha az ott levőktől felőlük tudakolódnak, rendesen azt felelik, hogy a férfiak elmentek lovat cserélni vagy ha a sátor körül kocsi van s ló nincs, ekkor meg azt hazudják, hogy az éjjel lovukat valaki ellopta, s a férfiak azt mentek keresni, s így az ott levőket sem el nem hajthatják, sem ellenük alapos bizonyítékot nem szerezhetnek, hanem el kell hinni a hazugságait. Igen célszerű tehát ilyen alkalmakkor észrevétlenül szemmel tartani őket, s bizonyos lesz az eredmény, mivel az est beálltával a féltett lopott lóval okvetlenül a sátorhoz érkeznek a férfiak lóval együtt, a melynek a paszusa hiányzani fog; ha azonban neszét vették a lesnek akkor a sátorhoz a világért sem megyen, hanem hamarosan eladván a lovat, annak árával zsebében fog oda megérkezni.

Megtörténik az is, hogy ma panaszkodnak nyomorúságukról

míg ugyan azon éjjel felkerekedve, reggelre már jó távol teljesen megrakodva áruval esetleg újabb lovakkal is elvannak látva. Elővigyázatból a mi lopott tárgy vagy ló van náluk, azt mindig a legelső kocsiba helyezik el, illetve fogják a lovat is, s ha történetesen utánuk csendőrt jönni vesznek észre, akkor hanyat homlok el vágtnak egy darabig, akkor hirtelen visszafordulnak az első kocsi kivételével, mely ez idő alatt valami út vesztő felé tart, s a szembe jövő csendőrök látva ezt, ha kérdezik miért szaladtak meg, azt hazudják, hogy a veréstől felelem miatt, de mivel ártatlannak érezzük magunkat, hát vissza fordulni bátorzkodunk kérem alássan, s ezt el hiszik nekik - a mellyen aztán ők maguk közt jót nevetnek titkon, Előfordul ugyan hogy azért mint gyanús egyéneket egy ideig fogva is tartják, de tagadásuk által többnyire pár napi fogság után szabadon bocsáttatnak. Ekkor a meg ugrott s így elmenekült kocsi felkeresésére indulnak, a melyet csak hamar meg is találhatnak, azért mert a lopott áru s lóval el menekült czigányság útközben a merre halad, minden kereszt útnál jelzéseket hagyott maga után, például fákra aggatott rongy darabokat, szalma csóvát melyet az út mentén csomónként helyezett el.

Mint könyvem elején jelzém, tíz czigány törzs van, de mind annyiuknak más-más a jelzése; ezeket azonban a kóbor czigányok egytől-egyig mind igen jól ismerik, sőt a jelzésekből még azt is meg tudják, hogy az előttük menő csoportnak volt-e lopott lovaik, a melyet az útmutató jelző fára kötött kötőfék darabja jelez. Hogy hány darabból áll a zsákmány, azt az útban eső keresztek alá helyezett rongy darabok jelzik, vagyis a kereszt tövébe le rakott annyi darab rongy, a hány a ló; és ha útközben közülök valamelyikét elfogták azt meg a kötőfék darabján kötött csomók=görcsök jelzik. Ha meg szaporodtak útközben, ezt a fára aggatott piros rongy darab szalaggal adja

tudtokra az utánuk jövőknek. Van több titkos jelzésük is, mely azonban kizárólag csakis a csendőrségnek szükséges, s így azt csak felvilágosításra adom elő.

Fúrfangos hamis csere a lóval.

(:Á.,=káros,-B.,=vevő,-C.,=alkusz,-D.,=eszköz.:)

Három czigány össze áll, s egy közülök a ki fehérbőrű, lesz a vevő (B), most (D), a beteg lovat fogja, a mely kehes, kaptás, pókos, taknyos, sánta, vak, epilepsis, bélkólikás, hólyagos vagy hájogos szemű, egeres, csontszúos, csökönyös, szájbeteg vagy rühös.-

Az ilyen betegségekkel a czigány olcsón megveszi - 10-15 forintért a lovat, s csalással drágán ad túl rajta.

D. a beteg lóval Á-hoz közel 5-6 lépésnyire megáll, B megnézi a lovat és kérdi mi az ára, a máskülömben jó állású s elég kövér beteg lónak.D. 180 forintra tartja, s B így érte 150 forintot, a mennyiért D. nem adja oda. - B. tovább megy Á-hoz, s megnézi annak a lovát valamint az árát is megtudakolja. Á-150 forintra tartja, de ez nem felel meg B-nek s drágulja is, és tovább indul, de menet közben visszasa szól D-nek, hogy oda adja-e 160 forintért? D-nem adja, most C-Á-hoz megyen s így kezdi: Tudja mit, cseréljen D-vel, mert ő éppen ilyen lovat akar mint a magáé, megtoldjuk neki pár forinttal, mert az övét ép most kérte B. százhatvan forintért; - Á-hajlandó a cserére és megtoldja lovát még 5 forinttal, s most D-Á-val elmegyen a passzust át iratni, s mire vissza jön, C. az Á lovát már elvezette, - B-nek hült helye van, ezután D. is elpárolog; - most Á a cserélt lovat kezdi jobban szemügyre venni, s csak ekkor látja azt, hogy be van csapva; de már bottal üthetik a csalók nyomát. -

Ilyen furfanggal évenként nagyon sok jámbor jóra való gazdát károsítanak meg. A hatóság tehetetlen a cigányokkal szemben, mert nem állíthat minden egygyes cigány mellé egy-egy embert.

A lovak betegségének
ismertető jelei.

A beteg ló feje, füle, és farka lelóg, szeme vagy düllött, félig, vagy egészen csukott, bágyadt, vagy vad tekintetű, - teljesen száraz, vagy feltűnően könnyezik; csipás, borzas merev bőre száraz, vagy feltűnően izzadt teste nem mindennütt egyenlő meleg, hanem egyes helyeken hidegebb vagy forróbb; szája belül hideg vagy forró, szárazabb vagy nyálkásabb - vagy éppen túlságosan elnyálkásodott, szájpadrólásán kiütések - apró pattanások vannak, orrczimpái feltűnően mozognak, erőltetetten lélegzik, vagy köhög, szíve erőtlenül lassan ver. vagy túl erősen nem egyforma taktusban, étvágya nincsen, s így rosszul keltetlenül eszik-rág, s a falatot szájából ki-ki ejti, rosszul akadozva nyel, sőt a takarmány és víz orrán száján visszajön, ivás közben orrát sokáig a vízben tartja, túl sokat iszik vagy semmit csakis orrát tartja benne; ritkán vagy túl sokszor trágyázik s a trágyája vagy túl kemény vagy túl híg, néha erőlködve máskor akadozva trágyáz, a trágyában a takarmány nincs jól megemésztve, vagy véres nyálkás anyag van közte, a trágya a rendesnél bűdösebb, a végbél, mit trágyázás közben meg lehet látni, halvány vagy nagyon vörös tüzes forró, a hügy sűrű vagy nagyon ritka, túl sokat vagy túl keveset hugyozik, néha olyan víz színű, máskor pedig zavaros vörös.

A beteg ló szomorú többnyire, s a körülöttük végbe menő dolgokra nem figyel, hol meg dühös, féktelen keltetlenül mo-

zog. Lusta menni, nem szeret szaladni és nem akar, csak állni vagy feküdni szeret, többször helyét nem leli, hol föláll, hol meg lefekszik, a földre veti magát s kelletlenül a hasa alá nézeget, nyög és hentereg, de nem jó kedvből, s fejével játszik fájdalmában, ha lefekszik nehezen kél fel, vagy nehezen fekszik le, s fekhelye elhagyás után nem nyújtózkodik, bőrét nem rázza, hangja rekedt, vagy hangot nem is ad, nem nyerit, nem röhög, ha valami rossz szokása van a lónak, rugós-harapós, azt nem gyakorolja betegsége alatt.-

Mind e jelek ismerése szolgálatot tesz azoknak, kik többször vásárolnak lovakat. Annak megítélésében, hogy egészséges-e valamely ló - avagy beteg-é, a ki ezeket ismeri, az nem lesz kitéve soha semmiféle czigányok által kieszközölt furfangos csalásnak, mert a czigányok mindeme bajok ellen oly szerekkel rendelkeznek, a melyek ideig-óráig azokat eltüntetik.

Én ajánlom mindazoknak, kik a betegség felismerésében kellő jártassággal nem bírnak, hogy vásárlás alkalmával, ahöz értő egyénnel válaszszaák meg a meg vásárlandó lovat, sőt tanácsos azt egy kevés szénával és vízzel is próbaképen megkínálni, így legalább bizonyosokká lesznek a felül, hogy a ló az evés és ivásra vonatkozó követelményeknek megfelel-é.

Nézzük meg a ló trágyáját, valjon nincsen-é abban emésztetlen anyag, nem e hájogos, a miről akként győződhetünk meg, hogy mutató ujjunkat a ló szeme felé bökjük, de úgy, hogy ujjunk mozgása által a lovat semmi szellő ne érje, ekkor a ló ha hibátalan, fejét elkapja, de ha erre a tette nem hunyorít a ló, akkor okvetlenül hibás. A kendővel való megvizsgálás csal, mert a gyors lobogtatás általi szellő jó előre figyelmossé teszi a lovat, s így a vevő megcsalódik próbája által is. Szaladtassuk meg, s látnunk kell, hogy az élénken kedvvel szalad-é vagy nem; sőt ilyenkor az ostort sem szabad saj-

nálni tőle, suhintsunk rá az indulásnál egyet. Szagoljuk meg az orra lyukát, ha abból kellemetlen bűdös szag jön ki, akkor takony kóros, vagy ha azon keresztül szesz szaga éreznék, akkor a ló vagy rugós vagy harapós, és ezt a szeszt azért alkalmazták a lónál hogy attól elkábúljon és így hibája daczára eladhasák mert az alkohol a ló fejébe szállván azt kábulatba ejti, a mi 5-6 óra hosszáig is eltart nála, szalad eléggé, de lépései bizonytalanok, mikor azonban kijózanodik, előbbeni rossz szokásait ismét ismétli, de ekkor már az új tulajdonos van általa megkárosítva. Vizsgáljuk meg kellő figyelemmel fogait, hogy azok épek-e, s nem-e reszelték, vájottak, a mit fiatalabb korának tehetésére mesterségesen csalásúl eszközölnek, sőt tanácsos az orra lyukát is behatóan belül megnézni, mert a taknyosság elpalástolására ronggyal szokták azt a czigányok észrevétlenül bedugdosni.

Milyen lovat vásároljunk?

Az egészség jelei: az egészséges ló a fejét méltóságosan és fenn hordja, fülét farkát mozgatja, szeme nyitott fényes, nedves, szőre sima fényes, füle töve lába vége, farka és orra hegye hidegebb, bőre hajlékony és egyforma meleg, szája rendes piros, orra tiszta s mozgékony, orra lyukából kifolyás nincs, s az halvány piros, csendesén lélegzik s egyforma időközökben, szíve erősen ver, de egyforma taktusban, étvágya van, száját nem dugja egészen a vízbe, naponta többször trágyáz nyugodtan erőlködés nélkül s trágyájában az étel meg van emésztve s az czitrom formájú sárga színű, ha zöld takarmányt eszik hig zöldes színű s nem mindig golyós gömbölyű, a végbél trágyázás közben könnyen szét nyilik és összezsukodik, színe halvány piros, naponta többször hugyozik s hugya sűrű kissé

zavaros. Az egészséges ló könnyen s vidáman mozog, környezetére figyel, ha melléállunk, távolodik tőlünk, ha kezes és hívjuk közeledik felénk, ha fekszik s szólunk hozzá és közeledünk feléje, felkél és kinyújtózkodik s körülnéz, bőrét megrázza, hangja nyerítéskor s röhögéskor tiszta, ha rossz szokásai vannak azt folytatja, rug, harap, kapar vagy büfög, ezek a karórágók ha ezen tulajdonságait szem előtt tartjuk, akkor jó lovat vásárolunk.

Tehát röviden: nézzük I.szőr, milyen állású? II.or. milyen magas lóra van szükségünk? III.or sima-e a szőre? IV. megvizsgáljuk a szemeket, hogy lát-e jól, a fenti jelzett módon V.óra füleket - VI.or a száj és fogakat megnézve orrát megszagoljuk, megköhögtesztjük s az akkor kibocsátott levegőt is megszagoljuk, VII.or a lábakat végig simítjuk, VIII.or.jól szalad-e, jól jár-e? IX.or. jól eszik-e, iszik-e? X.or. befogjuk hogy jól húz-e? Csakis így fog a vásárló jó lóhoz jutni, a ki ezeket a feltételeket mellőzi nem szeretve önmagukat, ha becsapatnak rosszabb minőségű hibás lóval, csakis önmagukat okolhatják.

Hogy miért terjeszkedtem ki a jó és rossz hibás lovak részletezésével ilyen bő ismertetésekkel, annak oka az, hogy e tekintetben nagy ismereteim vannak arról, hogy mily káros hatással vannak a cigányok az állattenyésztés fejlődésére, és az állatok betegségeinek hatványozására, ez ki tűnik az alábbi soraimból.

A cigány minden nemű ragályos nyavalyában szenvedő lovat meg vesz, és azt többnyire más vidéken értékesíti csalással és különféle furfangokkal, de utközben, az ország utak mentén levő kútakból megitatja az ottani vályuból, a miáltal a vályút megfertőzven az utánna jövő egészséges állatok is iván a vályúból, megfertőztettek.

Hetek múlnak el míg a cigány kóros lovát el bírja adni, és ez idő alatt egész vidékeket megfertőzött lovával. Takony kóros lovát úgy adja el, hogy a ló orra lyukába kőszénport fúj fel, s azt ronggyal feltömi, így árulás alatt a ló orra nem folyik, szag nem érezhető; az ilyen megvett lovat a mit sem sejtő vevő aztán haza hajt, a többi jószágai közzé telerelvén egy helyről itatván az egész állat készletét nyavalyássá és megfertőzöttté teszi; a betegséget észre vevő gazda nem akarván végkép károsodni, hogy pénzét megkaphassa, ő is igyekszik tudni nemcsak az előbb vett lován, hanem mindazokon, a melyek már megfertőzöttek, gondolván, hogy ha engemet vele becsaptak - én is becsapok vele másokat; s így faluról falura, városról városra vásárra hurczolva - terjeszti ő a káros járványt, melynek indítója a furfangos cigány volt. A gazda tartózkodási helyét a járlatból fellelhetik, ha az új vevő a bajt bejelentve az eladótól pénzét vissza követeli sőt e csinyeért a gazdát még büntetés is éri; míg a cigány eladót fel nem lelhetik, mivel folytonos kóborlásai miatt állandó tartózkodási helye nincsen. Mikorra az állat orvos a bajt észre veszi már a legtöbb állatok megvannak fertőzve, s a beteg lovat egyszerűen a kinél megtalálják tőle elveszik s lelövik, a szegény - káros pedig még örülhet hogy csak pénzét vesztette el, nem pedig e miatt még a szabadságát is.

Hogy hány ilyen eset történik évenként, arról fogalma csak annak lehet, ki mint én közöttük élén, szintén közre működő tagja voltam gonosz tetteiknek.

Nézetem szerint a cigányok letelepítése alkalmával a ló-tartást náluk szigorú felügyelet alatt kellene ellenőrizni sőt a kire a legcsekélyebb e fajta vissza élés rá bizonyúlna tőle egy időre a lótarthatást is meg vonni, mert a cigánynak a míg kocsija s lova van, az avval folyton kereskedve soha egy helyen állandóan tartózkodni nem fog.

A kehes lovakkal úgy bánnak el, hogy abban a kehet beléndek maggal diófa levéllel vagy maszlagosredőszirom magjával elállítsák, hogy a ló fejét felkötik, s így száját ki nyitják s egy jó evő kanálnyi beléndek magot, vagy diófa levelet, a-vagy maszlagosredőszirom magot öntenek a ló torkába, utánna egy marék szénát etetnek meg vele azért, hogy a beadott szer a gyomrába bejusson. Ezt a műveletet mindég a vásárba menés előtt eszközlik, s így jól meg hajtván a lovat, torkát erőssen össze szoritják nehogy köhögjön -

Mikor ezt így 15-20 szor ismételték s a ló magát jól ki-köhögte be hajtják a vásárba, s aztán szakértő ember legyen az, aki a lóban ilyenkor a kehet felismerje. Tanácsos az ilyen kétes lovat megitatni, s észlelni fogjuk azonnal a változást.

A bélkólikás lovaknak meszes vizet adnak, míg a vásárban kiállítják.

A rühes lónak azt a részét, a hol a szőr le van kopva, a szőrhöz hasonló színű festékekkel kenik be; - lábát, inait farkát, fejét besározza, és azt hazudja, hogy messziről jöve az uton sározódott be, de az ilyen lovat többnyire a vásár téren kívül árulja, s erre vevőket fogdos.

A harapós és rugós lovakkal pálinkát itatnak, a mitől az elbágyad s kezes lesz.

A húzni nem akaró lónak leforrázott mák levét adnak a mitől elkábúlva érzéketlenné válik, s húz mint a legjobb igás ló, de a mákony elpárolgása után előbbeni csökönységét ismét gyakorolja, s ekor veszi észre a becsapátását a vevő s áldja is érette fonákúl átkozódásaival a már messze járó cigány jó akaróját, ki őt furfangosan rossz használhatatlan lóval látta el.-

Az éjjeli rablás.

A cigány rablásai kivitelére mindig a legsötétebb éjszakákat választja ki, s azt kellő kiszámítással furfangosan hajtja végre. Ugyanis a hol sátorukat felütik - ahhoz 5-6 óra járásnyira mennek csak rabolni, a közelben soha sem. A rablásra alkalmas helyét legtöbbször az asszonyok kémlelik ki, a kik napközben bejárván a házakat kártya vetés szerencse jóslás és koldulás ürügye alatt. Ezeket az általuk észlelt alkalmas rablási helyeket otthon a férfiaknak elmondják teljes részletességgel, hol mit láttak, hol áll a pénz, s hogy mely tájon van az a hely s hányan laknak az illető házban stb. - Az este beálltával egy üres kocsiba a legjobb futó lovat befogják, a kocsira felkészítenek fejszét, feszítő vasakat és mind azt, a mire netán szükségük leend, de mielőtt elindulnának vakmerő büns útjokra, mindegyik egymás előtt szörnyű átkot mond magára. Esküdöznek égre-földre hogy szükség esetén egymást mind halálra védelmezni fogják, és ha a sápadt képűek istene úgy akarná, hogy őket elfogják s közülök megis valamelyikőiknek sikerülne meg ugrani, arra rá nem vallanak.

Most következik az indulás: 10-12 ember felszerelve magukat védelmi eszközökkel, az út mutatást adó asszonnyal együtt kocsira ülnek, de hogy nagy feltűnést elő ne idézzenek a lovakat az hajtja, a ki közülök legfehérebb, míg a többiek a kocsiban összekuporodva ül, és egy jó nagy sátor ponyvával le vannak kellőleg takarva. Ilyenkor csakis akkor beszélnek, de mindig cigányul, ha senki sincs idegen közelükben, ha észre vesznek valakit a ki feléjük közeledik, azonnal elhallgatnak és a ponyva alá bújnak, ha a községen vezeti az út által őket, s talán valaki ki velük szembe jön köszönne, azt csakis a kocsis szerepét végző cigány viszonzozza csupán fejbólintással, azért, hogy beszédjéről baj esetén fel ne ismerhessék.

A tett helyére érve kocsijukról óvatosan leszállanak s a

kocsit egy lányra vagy asszonyra bízva félre eső helyre állítják, míg a többi a kertek alatt rongyba pólyált lábbal nesztelenül a tett helyére indulnak megfigyelve az éjjeli őrköt, a kiket jelző kürtölések~~ükről~~ tudják meg, hogy hol s merre járkálnak. Miután ezekről teljesen meggyőződtek nesztelenül az udvarba mennek úgy, hogy még a kutya ha az is van a háznál, sem veszi észre őket. Ekkor a legtapasztaltabb s legbátrabb és legtapasztaltabb az útmutató asszonnyal a helyszínére megyen, míg a többiek visszavonultán csendben várnak helyükön, s mindegyik kezében tartva védelmi eszközét. Midőn a kémkedéssel az elindultak készen vannak, vissza térnek a többiekhez, s kijelölik a helyöket mindegyikének. Erre elindulnak a ki-ki jelölt hely elfoglalására, a mit úgy szoktak tenni, hogy minden oldalról meglepetés ellen biztosítva legyenek. Az ajtóban felállítottnak kötelessége ügyelni arra, hogy a legkisebb gyanus esetre is ügyeljen és nyelv csettentésével a többieket jó előre a közeledő veszre figyelmeztesse. Ekkor kezdik aztán az ablak-vagy ajtó felfeszítését, s a támadt résen bejutva a belső helyekre, a mi csak kezök ügyébe esik, azt jól becsomagolva, az ott talált zsák, lepedő, abrosz vagy arra alkalmas ponyvába, teljes kifosztás után jól megrakodva minden nemű árú, ruha, élelmi szer, avagy készpénzzel, nesztelenül tovább állanak; s kocsi-jukhoz hordva s arra felpakolva gyorsan sátraik felé robognak el; azonban 300-400 lépésnyire sátraik előtt megállanak - a hol már az otthon maradtak az idő alatt jókora vermet készítettek, itt abba mindent bepakolva, s reá szalmát téve szépen beföldelik, s minden féle gyanúra vezethetőt onnan eltávolítanak, szóval jeltelenné teszik, még a kocsi nyomát is elsímitva hagyják ott a helyet, - s ők sátorukhoz menve lovukat kifogván legelészni engedik míg ők lepihennek. Másnap midőn híre megyen a rablásnak, a csendőrök egyenesen a cigányok sátraikhoz vonúl, kikutatják s kérdezik hogy a múlt éjjel hol s merre voltak, mire ők, ártatlan arczczal azt felelik, hogy:

"aludtunk uram, aludtunk, hát hol lettünk volna mink, nem szoktunk mi lopásból élni, bizonyosan más követte azt el a faluban azért hogy a cigányok itt vannak, s hogy minket vegyenek gyanúba könyörgöm alássan, mi üst fódozással, furócsinálással szoktuk megkeresni azt, a mi nekünk szükséges, keressenek ki, s ha csak egy árva tüt találunk is mi nálunk üssenek agyon a csendőr urak." - A csendőrök ekkor más irányba kezdik a nyomozást, s békében hagyva a cigányokat eltávoznak. A cigányok néhány napig várnak, mignem egy éjjel gyorsan felpakolnak s reggelre odább álva hült helyüket lelnek már, s ők egyenesen orgazdáikhoz menekülve a mit lehet nálla értékesítenek s így magukat pénzzel s egyébbel könnyű szerrel mindig ellátják. Orgazda akad majd minden faluba, különösen korcsmáros vagy házalók személyében, még nagy ritkán a magyarok alsóbb osztálynépei között is.

Előfordúl az is, hogy valamelyik cigány csoportot a csendőrök üldözöbe vesznek, s megtalálván valamelyik határban - már már azt gondolja hogy biztos az eredmény, - igen de ha az üldözöttek között olyanok vannak, kiknek lelki ösmeretét egy pár betörés, rablás avagy gyilkosság terheli minden áron azon van hogy meneküljön a rá háramló büntetéstől, az ilyen az ötlet elfogni akaró csendőröknek társaival szövetkezve ellenszegül, s ha lehet bizony le is fegyverezik őket. Igaz ugyan, hogy ez igen ritka eset, s csak is olyan csendőrökkel történhet meg, a kik szolgálatukat nem pontosan s nem kellő komolysággal végzik. - Volt rá eset azonban, hogy miután nagy bűn terhelte az illető cigányt, a lefegyverzett csendőrt megölték, vagy legkedvezőbb esetben a csendőröket jól elverve hagyták vissza.

A csendőrök behálózása pedig ekén megy végbe a sátoros cigányoknál;

Mikor a csendőrök sátraikhoz érkeznek, a cigányok valamennyie egyszerre fel áll, s elkezdenek egyszerre mind be-

szélni, védekezni, majd lármázni: ilyen képen. "Uram mi nem loptunk, nem csaltunk nem raboltunk, hát mért nem hagynak bennünket békében, ha kellünk, elmegyünk mi szépen is," s. tb. s e közben némelyike a csendőrök felé közeledik; a mit sem sejtő csendőr a zaj folytán némi zavarba jön; - ekkor bilincselni kezdi a cigányokat; e közben a cigány asszony csecsemőjével a csendőr felé közeledik míg a megbilincselendők bár a bilincs nem szorítja úgy, mégis jajgat s rimámkodik hogy ne szorítsák. Míg így a csendőr a bilincseléssel foglalatoskodik, a cigányasszony egy alkalmas pillanatban hirtelen csecsemőjét eldobva a csendőrre veti magát, s derekánál átnyalábolva, a többiek pedig csak erre várttan, ők is reá rohannak a csendőrökre s harczképtelenné téve őket, van reá eset hogy meg is ölik; ezt azonban csakis akkor teszik meg, ha nagy bűn terheli őket, s másként nem menekülhetnek tőle. Az ilyenek aztán rendesen hamar elhagyják az országot, és Oroszországba menekülve csak évek múlva nagy szakállal térnek vissza hogy fel ne ismerjék őket.

Ha valahonnan uradalmi irodákból, község házatól vagy takarékpénztárakból sikerül egy-egy Wertheim szekrényt el emelniük, a mire nagyon utaznak, akkor szintén Oroszországot keresik fel menedék helyül, s csak évek multán mint gazdag lókereskedő vagy kupecz telepedik vissza az országba - és ennek aztán van tekintélye, pénze mindenre, senki sem sejtí hogy az alapja lopás vagy rablásból lett megvetve. 5-6 lova is van s egyéb szükséges felszerelése - szóval ez már aztán gazdag - s mivel gazdag becsületesnek tartatik, s ha mégis valami ügyben tapogatóztásul a csendőrök kérdőre vonják, fenhéjjázva hivatkozik vagyonára, s arra, hogy ő a lopásra rá szorúlva nincsen, mert ő kereskedésből él.-

Az ilyenek a legvakmerőbbek és elbizakodottabbak s így a legnagyobb gonosztevők is.-

A cigánynők sokkal veszedelmesebbek a férfiaknál, sőt többnyire az asszonyok biztatják férjeiket mindenféle gonosz tettek véghezvitelére, a mit eléggé bizonyít már a legutóbbi dánosi eset is, s e mellett még szemérmetlenek erkölcstelenek, szóval majd nem minden cigányasszony egy-egy fúria. Fajtalanságaikat átplántálják serdülő gyermekeikbe is, sőt ők ébresztik fel abban az anyaság után vágyó bűnös szenvedélyeket vágyakat sőt van rá eset, hogy apa a saját lányának nemz sarjadékot, az anya fiával a fiu nővérével szó viszonyt minden szégyen érzet nélkül.

E tényököket azonban a fehérbőrű "gádsók" előtt leplezve tartják. Ha sátorban ülnek vagy a tűz körül fekszenek a férfiak, s kedvetlenek, az asszonyok s leányok a következő dalra kezdenek felvidámitásúl: "Murda j vela kese j tela zelenöves, temudajvel babám mek aba mardajvel csara graszte csuró vi szüren li láli kojejója kerma vituke ni mage tráde babám, tráde ledolóle khure vime pálal trádó ledozseroivonem kaj szanasztu babám kana man, ingerlasz desuduj singálo kutka szimasz kutka pasojó karlátó parománó placsó, szokeroszasz babám po románó plácsó sukár fáró-kérosz bikinosz poruvosz láli mol mepiász evojo-me kérosz oi tyiri vi muri."

Mint említém az asszonyok kegyetlen vakmerők és furfangosak és rendkívüli vakmerőségük által gyakran eredményt is érnek el. Embereikért bár mikor készek feláldozni mindent, még életet is. Számtalanszor előfordult már oly eset, hogy midőn egy-egy rablás lopás vagy csalás miatt, az ellene támadott gyanu okok alapján kutató csendőrt másként félre vezetni nem sikerült, egy maga támadta meg pusztá kézzel a jól felfegyverzett csendőrt, s midőn e tettének hevében őt a csendőr kényszerülve volt átszúrni s így ártalmatlanná tenni, ezen mintegy ön feláldozásáért halála hírére a többi társai között leg-

közelebb született leánygyermek emlékének megőrzésül, a nevét nyerte el; van rá eset, hogy csecsemőjét is a szurony elé tartja és így védekezik - de minden ilyen védekezésnek háttere oda irányul, hogy addig míg egy ilyen nővel bajlódnak a csendőrök a zsákmányt vívók jól elmenekülhessenek.

Van még egy másik fajta is a cigányok által véghez vitt rablásoknak, nevezetesen a: "Hadova rajcsosok". Ezek a Csabescsók törzstől származnak s nem rabolnak oly erőszak alkalmazásával mint a többiek, sem lóval nem kereskednek, hanem a helyett zsebtolvajlásból s beszéd közbeni kifosztogatásból élnek, s jó jövedelmeik után jól is birják magukat, nevezik még őket "nappali szelid rablóknak" is, mivel áldozatjaikat többnyire nappal rabolják ki.-

Ezek Bácskában elszórttan élnek, s minden nagyobb vásárt felkeresnek - sőt gyakran Németországba valamint Romániába is el-el rándulnak szerencsét próbálni.- Tehát valóságos rémei a vásárban megjelenő s pénzzel rendelkező polgároknak.

Óvakodásra van tehát szükségeminden egyes egyénnek a cigányokkal szemben, s ezt úgy lehet meggátolni, hogy rablásnak lopásnak, kifosztogatásnak kitéve ne lehessen, ha a be-bejáró cigány asszonyok előtt a kaput, ajtót zárva tartják, vagy ha már mégis bejuthatott az udvarba, előtte sem nem beszélnek sem nem adnak alkalmat a ki kémlelhetésre, hanem egyszerűen vagy adnak neki valamit könyör adományként, vagy pedig rövidesen ki tessékelik onnan, a hol semmi keresni valója nincsen. Egyáltalán jelenléte alatt folyton figyelni kell minden mozdulataira, így elejét vehetik sok nagyon sok keserves károsodásuknak a polgároknak.-

A babonáról.

A cigány maga is babonás, de azért a mások babonás hitét kihasználja. Köztük például leánynak asszonynak az ostort keresztül lépni nem szabad, mert az, szerencsétlenséget hoz rájuk. A férfi előtt a nőnek keresztül menni nem szabad. A kocsi előtt keresztül menni szintén nem szabad. Ők azt hiszik, hogy a fehérbőrű magyarok tudnak rontani, vagy hogy ismernek valami ördögi mesterséget. Mi pedig azt tartjuk, hogy közöttünk sok van olyan a kik azt hiszik, hogy a cigány asszony tud jósolni tenyeréből másnak vagy kártyájából s ők ismerik az ördög mesteriségét.

Ez a feltevés egyik sem igaz, mert mind a két fél téves gondolat. Hallottam, hogy nálunk is vannak öreg asszonyok, a kik mindenféle ókusz-pókuszokat csinálnak s azt hiszik, hogy ezzel a beteget meggyógyíthatják; - vagy pedig a tehén tejét el vihetik.-

Minél műveletlenebb valamely nép, annál babonásabb, mert nem ismeri a természeti tünetények s erők tulajdonságait - okozatait.

Ha bár a cigányok a saját természet fölötti erejükben nem is hisznek, de azért a megélhetés nehézsége folytán kényszerítve vannak, hogy a tudatlan nép hiszékenységét kiaknázzák.

Egy néhány babonás cselekményüket itt előadom, - hogy ez által a hiszékenyebbek be lássák, hogy az egész cigány tudomány közönséges csalás és hazugság.

Be mennek a házakba, s az egyik siketnek teszi magát, bár jól hal, és följánlják a kártya vetést. A házi asszony erre azt mondja, hogy nem tudnak ők semmit se, csalás az egész mesteriségük. Erre az egyik cigány asszony előadja, hogy társnője

a ki rendszeren 50-60 éves, a halottakról tud beszélni, csak hogy siket szegény, nagyot hal. No jó, ha megmondja, hogy az én kisfiam mikor halt meg, akkor elhiszem, hogy igaz amit beszélnek.

A kérdésében már megmondotta a házi asszony, hogy neki egy gyermeke meghalt. Most a fiatal cigánynő az öreghez megyen és annak a fülébe kiált. "Hallod mit mond ez a jó asszony, beszélj neki az ő halottjairól!"

Erre az öreg cigányasszony előlép és elkezd: "Magának lelkem halottja van, azok között egy kis fiú könyörög magának éjjel nappal hogy vagy 8-10 szál gyertyát égessen érte (:a mennyit a cigány asszony meghatároz:)

A házi asszony csodálkozik, hogy honnan tudja, hogy az ő fia meghalt, ez a siket nő? és lassan kezd hinni a cigány babonának. Ilyenkor a cigányasszony észreveszi a jó balekot, és megfeji alaposan. Beszél füt-fát, kigyót-békát, úgy pereg a nyelve akár a kerepelő, - sok beszédjével az asszonyt zavarba hozza és ekkor meg kérdi, hogy nem akar-e valami mást, mert ő ért a szerelem mesterségéhez is, romlásokhoz - beteg állatokhoz.- A zavarban levő asszony elmondja, hogy az ura őt nem szereti, vagy egy eladó leánya van, és annak szép jó, és gazdag férjet szeretne, vagy menyasszonyt a fia számára, vagy egy ellensége van, s annak szeretne valami kárt okozni. Férje részeges, vagy betegsége van, a kit már orvostól orvoshoz húrczolt, és azok rajta segíteni nem tudták. Az öreg cigány asszony mindent elvállal.-

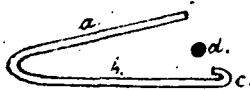
Tegyük föl például, hogy az ura részeges ki csapongó.- A babonás cigány nő elmondja, hogy az ő tudomása szerint az ördög szállta meg az embert (:ebben igaza van, a pálinka ördöge; de ezen ókusz-pókuszszal nem lehet segíteni:). Most kér egy jó nagy körülbelül 1 literes tartalmú cserép edényt, ekkor egy csomó lisztet hozat, azután sót, paprikát, borsot, hagy-

mát, eczetet, szalonnát, tojást, sonkát, oldalast és egy vagy két darab ezüst pénzt. - Midőn ez mind össze van hordva, akkor még szüksége van odahaza a sátorban az öreg dádénak egy pár csizmára, kabátra, ingre, gatyára akarom mondani még ezek mind csak a babonához szükségesek. - A mikor már a dádé részére minden van, mért ne lenne a dálonak is,? - most szoknya, női kendő, női ing és blúz szükséges az ördög üzéséhez. A szegény háziasszony, a ki a sok beszédűl az esztét is majd nem elvezitette, a szükséges dolgokat minden ellenkezés nélkül hordja halomra. Midőn a vén csaló megelégszik, ajtót ablakot becsukot, most a cserép bögrébe egy kis sót, lisztet, egy fej hagymát, egy kis szalonnát, zsirt tesz és ezekre vizet önt, s ezt megmutatja a házi asszonymnak. Azután egy nála lévő aczélrugót melyet e célra készített el előre, úgy csempészi belé a bögrébe hogy észre vehető ne legyen, mire fölkeri a házi asszonyt, hogy imádkozzék; ő maga pedig érthetetlen cigány szavakat mormol. 25-30 percz eltelte után a rugó szétpattan és a rajta levő élelmi szereket - nagy robajjal ki dobja. Erre az asszony annyira megrémül, hogy most már igazán hiszi, hogy az ördögről van szó.

A cigány asszony elmagyarázza, hogy a mit össze hordott, annak nem szabad a háznál maradni; minek a házi asszony örül legjobban, hiszen az ördög tánczolt azokon, a melyet a cigány asszony elűzött. Ekkor az össze halmozott tárgyakat bögrével együtt a cigány asszony magával viszi, hogy azt tizenkét órákor éjjel elássa, - mert különben nincs hatása a dolognak, s így a férj rossz szokása is ellesz temetve vele örökre.

Hogy történhetett, hogy a bögréből az élelmi szerek kiugráltak? Nagyon egyszerűen, a mit itt elmagyarázok:

A dádéval készítettett egy 10 ctm. hosszú és 1 ctm. széles aczél rugót melynek a mintája az alábbi:

Magyarázata: a.) az aczél rugó rövidebb része, - b.) a hosszabb része, - c., a kampó, - d.) pont a konyhasó darabka.-

Ha most az a.) szárát a b.) kampójához - c.) hez nyomjuk, a két szár éppen össze ér, de nem akad össze, hanem összeakasztását a d.) konyha sóval eszközöljük só helyett lehet czukrot is alkalmazni. A sónak vagy czukornak az a törvénye, hogy folyadéokban, tehát vízben feloldódik, ha most a rugónak két összenyomott szárát egy darabka sóval össze erősítjük, és ezt egy vízzel telt edénybe tesszük, a só feloldódik, s a rugó két szára az összetartástól felszabadul és szét pattan ruganyosságánál fogva, A szét pattanása oly erővel történik, hogy néha nemcsak a rajta felül levő tárgyakat szórja szét, hanem még a bögrét is szét repesztí. Ilyenkor a ravasz cigány asszony azt szokta mondani: "Látja lelkem hogy haragszik rám a sátán, mert többet tudok mint ő, maga ne féljen ám, mert én itt vagyok, neki hatalma magát itt megmutatni nincs, s azért robbantotta fel a bögrét, mérgében, mert mást nem tehet. Sajnálja, hogy egy lelket a jó utra térítettem. Ekkor összepakol mindent, és a házi asszonynak azt mondja, hogy erről ne szóljon senkinek sem, mert ha szólana, akkor a hatása elmúlik, és szépen tovább áll a kicsalt holmikkal.

Most már üthetik bottal a nyomát aztán, csak, mikor a házi asszony ámulatából magához tér, jön arra a tudatra, hogy meg van csalva s károsítva, de már ekkor késő a bánkódás, s szégyenében a dologról nem is szól senkinek sem egy árva szót sem.

Hogy évente a ravasz cigány asszonyoknak hány ilyen becsapott áldozata van, azt kimutatni nagyon bajos, mert a becsapottak vele elnem dicsekednek, sőt restelik is azt szörnyen.

De nemcsak az alsó osztályú tudatlan népeknél gyakorolják a cigánynők e fajta ravaszságaikat, hanem bizony a felsőbb s műveltebbeknek tartott urinöket is, éppen olyan behízelgően s titokzatosnak feltüntetett módon csapdossák be nagyobb összegekben.

Ismerek többeket, a kik mind szenttül hiszik mind azt, a mit a tudatlan cigányasszony nekik jósol.-

Tudok eseteket hogy e miatt sok és nagy bajok történtek. Ne legyen tehát senki könnyen hívő babonás, akkor nem fog felülni ilyen csalásoknak, s ha cigány asszonyt lát csak kerülje el, mert ezek olyanok mint a csábító kigyók. Sok szegény szerelmes cseléd leány meg tudná mondani, a kiket a babonás cigány asszony kifosztott, hogy miként csalattattak meg és igen sok azoknak a száma, kiket a babonás beszédjük kergetett romlásba, s esztelen kuruzsolásuk a halálba.

Ez tehát a cigánynők csodálatos tudományuk, rugót kukoricza szemeket, kártyát, csigabigát, a mit táltos fognak neveznek bár mikor is zsebeikben találhatni, - ezek nélkül el sem indulnak sehová sem.

Ezért ajánlatos a kellő óvakodás velük szemben, mert a cigánynő folyton csal, s abból egyedül csakis néki van haszna. A cigánynők sem kártyából sem tenyérből valót nem mondhatnak, a jövőndőt nem tudhatják, mert az senkinek nem adatott, hogy a jövőndőbe lásson. Ez mind csak csalás ámitás.

Csudálatos, hogy ők a pénz elásott hollétéről tudnak, s ha kérdik s megfizetik, tiz helyet is megjelölnek az illetőknek, s ők mégis örökös pénz szegények. Ez is csak közönséges csalás és ámitás.

Sajnos hogy még a huszadik században is oly sokan vannak, a kik az ilyes babonákban hisznek. Ezeknek nincs teljes

fogalmuk a vallásról, s az isteni dolgokban nem hisznek oly szilárdan, mint a babonában.

Az ilyeneknek ez előtt 500 évvel előbb kellett volna születniük.

A jelzések magyarázata.

A mint könyvem elején jeleztem, a cigányoknak törzsenként többféle jelzésük van, de azért ők mindannyiok jelzését ismerik jól. A jelzések magyarázatát itt csak röviden foglalom össze, mint a hogy a szótárban is csak a legszükségesebb szavakat vettem fel.

Most tehát térjünk a dologra:

Midőn a cigányok arról a helyről a hol sátoruk állott eltávoznak, ha semmi kellemetlenség elő nem fordult ott időzésük alatt, akkor a tűzhelyét a hol tüzeltek, szépen gondosan össze kaparják s úgy hagyják ott; - ennek a magyarázata az, hogy őket semmi kellemetlenség nem érte, s nem üldözték, vagy nem üldözik őket. Az utánuk jövőknek ezt adja tudtúl a tűz helyen összekapart hamu. Ha a tűzhely szét van dobálva s rendetlenül maradt; az azt jelenti, hogy a csendörök megugrasztották őket, s hogy merre menekültek, azt a fákra imitt amott felaggatott rongy darabkák jelzik, a melyet úgy függesztenek fel, hogy az út azon irányába essék, a merre a menekülésük irányzik. Ha az út mellett fa nem volna, akkor az útmentén szórnak el kisebb összekötözött rongy darabkákat; - ha az út többfelé ágazik széjjel, a melyik úton menekültek, a szét ágazástól körülbelül 50 lépésre tüzet raknak, hogy az utánuk jövőknek feltűnjék. Ha erre idejük nincsen, akkor nagyobb mennyiségű rongydarabokat dobnak el az út elágazásánál, és 25-30 lépésnél ismétlik a rongy jelzést, a merre haladnak.

Ha nyugodtan mennek, akkor is hagynak maguk után jelzést, és pedig két darab összekötött rongy szalagot, a melynek a hosszabbik ága jelzi az útjuk irányát. Szél fúvás esetén a rongy darabokat apró fácskákkal a földre erősítik.

Ha a cigányoknak halottjuk van, midőn arról a helyről hol sátorjuk állott el mennek, ott más színű rongy mint fekete, barna, kék, vagy szürke nem marad, szóval a mi világos rikitós színű, azt mind összszedik; ez jelenti azt, hogy közülök valamelyik meghalt. Ha a halott fiú volt, azt egy kis fehér rongygyal összekötött szalma csóva jelzi; - ha leány volt, azt piros rongygyal összekötött széna csomó jelzi. Ha asszony volt, a többi fekete rongy között elhelyezett egy piros rongy darabka jelzi; míg ha férfi volt, azt a fekete rongyok közé illesztett egy fehér rongy darab jelzi.

Ha ottlétük alatt lakadalmuk volt, akkor sátoruk helyén minden széjjel van szórva, és a tűzhely helyén a hamu közzé csont darabok vannak keverve, de nagy mennyiségben, hogy az utánuk jövőknek feltűnjék, észrevehetővé válják, mivel náluk már az bizonyos szokás, hogy ha egy csoport kóbor cigány tovább megyen, a helyére okvetlenül nem sokára egy másik érkezik, s ugyan azon helyen üti fel sátorát.

A cigány törzsek jelei illetve színei ezek: A Duczestyóké piros, - a Bogestyóké sárga, - a Bernestyóké kék; a Buzestyóké fekete, a Csirkestyóké fehér, a Herczegestyóké fekete piros, a Csabestyóké fehér sárga, a Szamarestyóké fehér kék, a Bundestyóké sárga piros, a Tarástyóké sárga kék, vagyis ilyen színű rongyokkal teszik jelzéseiket. Így tehát az újonnan érkezők mindig tudják azt is, hogy mely törzs volt előttük ott.

A házak falaira a községekben is szoktak jelzéseket csinálni, így jelzik egymásnak azt, hogy hol van szép ló, hol

lehet kártyát vetni, özvegy-e az ember vagy asszony, adakozó-e vagy nem, hol hisznek nekik, hol nem, hol etették meg a disznókat s melyik gazda hiszi azt el hogy ők tudnak segíteni, ezeket mind különféle jelekkel teszik érthetővé a többieknek.

A jelzések rajzai a következők:

○ özvegyasszony, ○ nem özvegyasszony, --- ahol a babonában nem hisznek és őket gyűlölik, A, özvegyember, A, nem özvegyember, III. babonás, tudatlan, ∞ van dög, A rendőr, csendőr, bíró, szóval hatósági közeg, M adakozó, jószívű. V --- ahol ló tetszett meg nekik, s el akarják vinni, E ahol sok pénzt gondol, vagy látott E orgazda, vagy arra hajlandó egyén. E ahol disznót etettek meg, M ahol beteg ló van.

Ezen jeleket ők titokban tartják. Egyik másik ember ezt kádus írásnak tartja, pedig ezek mind a dádék jelzései. E jelek által egyik cigány a másiknak adja át a kilincset.

Hogy minden munkakerülők, csavargók, koldusok kik magukat csak nevezik koldusoknak, szintén csinálnak jelzéseket, az tény. Ezek jelzései azonban idomos. Ők például a hatósági közegek lakhelyeit karddal jelezik vagy puskával. A cigányoké idomtalan semmit sem vázoló figurákból áll. Ha a tisztelt olvasó Pest megyében vagy Bácskában megfigyeli a községek s városokban levő házak falait, több helyeken rá fog akadni az itt említett s fel vetett jelzési figurákra, s hogy miért éppen Pest megyét s Bácskát lepik el a cigányok legjobban, ennek is megvan az oka s ez az, hogy itt jobb módú s gazdagabb emberek élnek s így adakozóbbak - mi által mintegy magukhoz szoktatták a sok munkakerülőket. Itt kapnak kenyeret, szalonát, tojást, pénzt sőt néha napján még szeszes italt, s bort is s ezeket kik ide kaptak, már nehéz innen elszoktatni.-

A második csoportba tartoznak azok, kik folyton vándorolva, munkanélküli iparosoknak tartják magukat. A harmadik

csoportba tartoznak a már megöregedett csavargók a kiket munkára szoktatni már nem is lehet miután dolgozni deliriumos volta miatt nem is tud. Ezek csinálják tehát nagyobb részt a fent említett kund jelzéseket, s van nekik egész abc. szerinti írásuk is. Ha történetesen a csendőrség jeleiket felismeri, akkor vagy módosítják vagy újakat találnak ki-

A legutóbb használatban volt kund írást itt bemutatom:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32
 a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v x y z aa ab ac ad ae af ag ah ai aj ak al am an ao ap
 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
 aa ab ac ad ae af ag ah ai aj ak al am an ao ap

E jelzéseket ők éppen úgy ismerik, mint mi a latin betűket. Ily jelekkel irnak leveleket és szerelmi költeményeket. pl:

+ r III du n t e d n t s u e b b e a l b a t,
 Tudom naponta merre járni,
 + r III du n t e d n t s n d o v t g;
 Tudom naponta hol vagy;
 v III o o t n e y d p t d u o III!
 Pedig a napolyt övi d!
 v III o o t u l t d a d p n t g!
 Pedig a váro s oly nagy!
 n o n m t b v n o t III u t o t u o s g d v,
 Kincs árulod, magam v agyok,
 d u I d o s + u III d u v d b m u b u s r o a i;
 I megistudom kőre mába ilve,
 n e u o r i b b i + a r u b b, u b a l t s u d o d p o a i;
 k e m s e r e t n m á r, m á s r a m o o l y g r e,
 t, a r o u i u v b a, a d d g o g i n a t s g a i;
 b r i v e m f ü j h o g y i g y e l h a g y o r!

A mint ebből kitűnik, tehát egészen jól tudják vele kifejezni magukat mindazok, a kik a kund írást elsajátították csupa unalomból, s ezért őket általánosan kundistáknak is hívják azok előtt, kik tudják azt aztán, hogy kiket is kell érteni, ez elnevezés alatt. Ezeknek rendes tartózkodási helyek

nincsen, s így ők beszállókon, korcsma udvarok istállóiban húzzák meg magukat téli és esős időben, míg nyáron át a szabadban bozótok erdő széleiben s nagyobb sűrűségekben sőt gyakran hidak alatt s elhagyatott magán épületek romjai között is felfedezhetők; ezek a legjobb viszonyban állanak a cigányokkal s így gyakran kezükre is játszanak egy-egy jobb lopásra alkalmas helyet.

Ezeket a kundistákat azért említém fel, nehogy jelzéseiket a cigányok jelzéssével össze tévesztésék. Ugyanis a cigányok mindig szén darabbal írják fel idomtalan jelzéseiket míg a kundisták czeruzával szokták azt megtenni.

A cigány népről általában.

Nem tartám érdektelennek a cigány népség létszámáról is némi tájékozás végett egyet mást s különösen jelenlegi szaporaságukról egy kis statisztikai kimutatással szolgálni.-

Magyarországban összesen 274.940 cigány van olyan a kik a népszámlálás alkalmával oly helyeken tartózkodtak, a hol is őket számba venni lehetett; de gondolom, hogy csak hírére is a megejtendő népszámlálásnak számtalan olyan helyekre húzódtak, a hol őket számba venni lehetetlen volt, s a mi néhány ezeret is kitehet.

E 274.940 cigány közül 8.938 vándorló, kóborló, s csak 10.000 olyan cigány van, a kinek némi vagyona, birtoka van.- Az ipartűző cigányok száma 50.000.- kereskedéssel, kupecséssel foglalkozik 4.500, ezek egy harmada lócsiszár; Zenélésből él 17.150, de ezek közül 150 énekes nő. - Közöséges sármunkás, téglagyári, s más munkával foglalkozó cigány 184.352.- De a statisztikai adat mint fentebb is említém a cigányok el-

rejtőzködése miatt megbizhatlan.

Tegyük fel azonban, hogy tényleg ennyi él itt az országban, s ezek nagy része nem adózik, nem katonáskodik, nem vetsem aratni munkára nem jár, s élni mégis csak kell, - tehát az ország lakossainak kárára romlására kóborolnak s ragadoznak, zsákmányolnak. Ezért üdvös és hasznos leendő mielőbbi letelepítésük, a miről könyvem végén bővebben értekezek.-

A cigány nagyon műveletlen, erkölcstelen és vad természetű nép. Életmódjuk inkább hasonlít az állathoz mint az emberekéhez. Egész teendőjük abból áll, hogy valahogy megszerezik a mindennapi szükségletüket, s midőn már csalásra lopásra kéregetésre a hely nem alkalmas, tovább mennek, de azért el nem csüggednek, sőt a legvidámabb nótázások mellett gyalogolnak apraja-nagyja egyformán mind. -

Igy telnek el napjaik, éveik s talán egész életük is, ha kellő éberséggel kikerülhetik a koronként fel-fel merülő gyanúsításokat. Megérkezve új sátorozási helyükre, nem hogy fáradtaknak éreznék magukat, hanem minden pihenés nélkül tánczra kerekednek, örvendezve dalolnak, nyelvükkel csettentenek újjaikkal pattognak s lábszáraikat tenyereikkel veregetve vígadnak. Ha ilyenkor idegen, más nemzetbeli vetődik közelükbe, azt nem szívesen látják, sőt gunyosan azt kérdezik tőle hogy: "tán nem látott még cigányt - hogy itt nézeget?" de ha valaki megajándékozza a legcsekélyebb értékű bár mivel, azt szívesen türik meg maguk körül sőt elis beszélgetnek véle.

A kis fiúk és leányok róka tánczot járnak és cigány kereket vetnek, az asszonyok sorba lekuporodva ülnek s pipázhatnak beszélgetnek, szóval egészen kedélyesen töltik el idejüket. Ha látogatójuk bőkezű adakozó, akkor mindenféle szíveséssel vannak iránta, míg ha üres markú bámúló, akkor előtte zárkóztak. Lám a megboldogult József főherczeg tudott velük bán-

ni, s czélt is ért el annyit, hogy a cigány nyelvet részben megírva ki is adhatta, mert bizony ő nem sajnálta finom ruháját közzejük ült, keresztelt nekik, násznagyoskodott, s így nagyon meg is szerettek, s még ma is áldják haló poraiban.

Sokan részint szánakozva, részint lenézően fogadják a cigányokat, mint olyanokat, kik műveletlenek s buták pedig nagyon is tévednek azok nézeteikben. A cigánynak is csak úgy megvannak az igényei, vágyai, s több esetben be is bizonyítják, hogy az állatoktól nagyban különböznek; s mi teszi ezt az előítéletet lehetővé? - az, hogy a cigány idegen előtt zárkózott, s mindig feltűnően alárendeltnek, talán helyesen mondom, a legutolsó szolgánál is alantibbnak ismerteti el magát. Pedig nekik is megvannak a maguk külön társadalmi rendfokozataik. A zenész nagyobbra tartja magát mint a fűró csináló, a tapasztó ismét többre tartja magát, mint a sátoros, pedig mindannyian valóságos cigányok, de hát ez már ősidóktól így volt, s így is marad mindaddig, míg a letelepítésük keresztül vive nem lesz.

Ha komolyan vesszük őket ítélő tehetségeinkkel, kell hogy önnön magunk rájőjjünk arra az igazságra, hogy hiszen ezek is Isten teremtményei mint mi, csak hogy ők egy olyan elmaradott nevelésű, kezdetleges vad faj maradványaik - mint mi valánk évezredek előtt; de azért nagyjában mégis csak úgy folyik le az életük önégiek is, mint a mi műveltebbé át alakított életünk. Náluk csak a szokások mások mint minálunk, s csakis e szokásaik teszik őket előttünk furcsává.

Az élet küzdelmeiben csak úgy vesznek részt ők is mint mi s ők is egy másra vannak utalva mint mi, köztük is vannak hatalmasak gazdagok és szegények mint mi közöttünk. -

A mi a mi társadalmunkat különböztető teszi, intelligencia a műveltől a műveletlent az náluk is megvan - de kezdet-

leges alakban; a cigányoknál a testi erő teszi a fölényt a többiek felett. A ki vakmerő bátor, erős, jó lopó s talán nagyobb bűntény elkövetője is, ez a dicsőség náluk, s mintegy bálványozó tisztelettel veszik körül. Erre egy példával is szolgálok.

Egy alkalommal karavánommal Kolozsvár alatt találkoztam egy előttem akkor még teljesen ismeretlen cigány karavánnal, s midőn megkérdezém, hogy e karavánnak ki a legkiválóbb tagja, egy öreg ősz dádét mutattak be nekem, a ki a sátor előtt szit-ta kurta szárú pipáját.- Később megtudtam, hogy az ősz dáde bár milyen betörés vagy lopásból származó ruha darabot magára veszi és azt addig hordja, míg az teljesen le nem szakad róla - s ezt bátorságának jeléül követi.-

Nos nem e hasonló-e ez az eset, a mi fel érdemjelezéseinkhez? nem-e mi is egy ilyen szerzési vagy békés polgárokon véghez vitt kegyetlenségeinkért, vakmerő bátorságunkért hordjuk mint egy kitüntető tanújelül a metáliát mellünkön? Minden attól függ tehát e szokásos életben hogy mi módon gondolkozunk. A mi nekünk talán semmiség, az a cigánynak fontos és viszont, mert ők más képpen gondolkoznak. Nagyon helytelen tehát kik azt teszik, hogy őket állatjainkhoz hasonlítják. Minden a szokástól jön létre, ha valaki közérjük kerülve, szokásaikat elsajátítja, teljesen megbarátkozva a környezettel, egészen jól érzi közöttük magát.

Ők ép úgy megbecsülik a maguk módja szerint az embert mint mi műveltebbek, a szeretetet, szerelmet, hűséget, szülők iránti tiszteletet, gyermekeikről való gondoskodást sátraikban ép úgy ismerik, mint mi - kik palotákban lakunk,

Családot ép úgy alapítanak s azokról gondoskodnak, aggódnak búsulnak sirnak ha sorsuk rosszabbra fordul s örülnek a jobb létnek mint mi, s ha megfutották hányt vetett mostoha

életüket, éppen úgy térnek nyugalomra mint mi.

Mint mondtam, ők is olyan emberek mint mi vagyunk alakra nézve, csakis a szokásaik mások. Például a mikor egyik sátoros cigány leány a másikat frizurázza. Öltöztessük fel e fekete bőrű leányt képzeletileg úri divatos öltözetbe, s képzeljük hogy nem fekete, hanem fehér bőrű leány. Mit fogunk látni? - Egy fehérbőrű uri hölgyet, a mint a hajával a frizér nője babrál, sőt még a kényességet rátartiságot is csak úgy meg lehet találni a cigány leányban, mint a művelt úri hölgyben. A mikor fel gyöngyözi fel selymezi magát, a mi úri hölgyeink mosolyogva nézik ilyenkor, s ők viszont nagyot kaczagnak, ha egy tornyos frizúrájú, miderbe csaknem egyszál bélűvé szorított karcsuságú s óriás napraforgó formájú kalapjaikkal feldíszített uri hölgyet látnak. Ez mindegyiknél nő hiuságból eredő cziczoma, de izlés dolga.-

Ha lakadalomba készül a cigány leány, haját felgöndörítetteti s abba tengeri csigákat gyöngyöket fonat, nyakába ezüst pénzdarabokat illeszt, lábára csörgős cipőt, testére selyem ruhát rak.- s a vőlegény minden hozomány nélkül veszi el. Bezeg nagyot nézne a dáde ha még hozományt is követelne az ő lányával a vőlegény! hogy valaki lányt kapjon s még ráadást is kérjen - ez nem megy a cigány fejébe, elég széles a világ, ha legény, szerezzon benne a mire szüksége fog lenni. - Az uri rendeknél s általában a nem cigányoknál pedig e tekintetben fordítva van a szokás behozva, pedig ez még a műveletlen cigány előtt is úgy tűnik fel - mintha az a vőlegény nem szerelemből, hanem haszonlesésből nősül meg. Ez is csak a szokásból ered.-

A cigány leány minden nehezebb munkától kimélve nő fel, s így szépen ki is fejlődik, hogy kihez fog férjhez menni, azt csak az utolsó hetekben tudja, s ezért nem is igen válogatós,

gondolja együgyű eszével, hogy egyik cigány olyan mint a másik. Mikor a vőlegény a sátorba lép megnézni jövődő beli feleségének staffirungját, ez is nem a haszonlesésből ered, csakis a szokásból, s mi is a staffirungja egy ilyen cigány leánynak? Régi ezüst pénz darab gyöngy sorra fűzve s csigákkal vegyítve melyet a jövődőbeli gyermeke nyakára diszítésül készített el előre az előre látó cigány leány. Egy pelyhes dunyha két vánkoss, egy selyem kendő, egy tuczat jósló kártya és egy jó nagy tarisznya zseb a szoknyája alá, melybe majd a lopott tyukokat s egyebeket fogja eltüntetni. Egy gyermek pólya gyöngyös kötéllel, ez az egész, s ő túl boldog, hogy ezek így itt együtt szemlélhetők. Mi különbség van tehát a mi és a cigány leány vágyai között? - Semmi. A mi leányaink is esküvőjük előtt ilyenekről gondoskodnak. Azért én a legjobb felebaráti szeretettől vezéreltetve arra kérek minden egygyes felebarátomat, hogy tekintsék őket is embereknek, Isten teremtéseinek, s ferde szokásaik mellett is - szívlöljék meg - sőt többet mondok; letelepitésük esetén szeressék is meg, őket. Így teljesítjük Isten ama parancsolatját, "Szeresd felebarátodat, mint önnön magadat.

Ki a hibás?

Ha a gondatlan anya gyermekét egy olyan helyre teszi, a honnan a még helyesen gondolkozni nem tudó gyermek leesik, - s úgy magában, mint talán más tárgyban kárt tesz, ki itt a hibás? - Nem de az anyát okolják? Míg az anya úgy vélekedik, hogy ő nem hibás, hanem gyermeke, mivel izgett-mozgolódott. Pedig nincs igazsága. A tudatlan gyermek koránál fogva még nem tudja meg különböztetni helyesen a jót a rossztól; tehát bár ki is úgy ítélkezik itt, hogy mégis csak az anya volt a hibás.

Egy atya három gyermeke között úgy nevel, hogy azo-

kat taníttatja s jó erkölcsben vezetteti be a művelődésbe, míg a harmadik szinte oly édes véréből származó gyermekét bar-mok őrizésére s mezőn való járkálásra erdőn való tartózkodásra használja, gondolván ebből had legyen pásztorkodó s földet já-ró utódom, s vele nem is igen törődik, miután tanítók nem csak az iskolában vannak, hanem a természet s az abban levő dolgok mindegyike is az melylyel e harmadik folyton összeköttetésben van; tehát a patak, hegy, erdő, villámlás, róka, sas, vércse, s egyéb féle állatok, így azokat szemlélve, szokásaikat fogé-kony képessége által nagy részben elsajátítván szokásai közzé öröklítván daczára hogy ő emberi lélekkel van felruházva, azok tulajdonivá válnak egész nyugodtan vissz véghez oly cseleked-e-tek, a melyeken a két művelt s ki taníttatott testvére meg botránkozik - s őt gyűlöletükkel ezért megis vetik, sőt sok esetben testvéri voltukat is szégyenelve, vele szemben megvetői sőt üldözőjévé lesznek.

Ilyen önmagára hagyott harmadik gyermeke hazánknak is a cigány nép!

Hogy a cigányok rabolnak, gyilkolnak, lopnak, csálnak tehát ki itt a hibás? a tudatlan s vadként felnőtt cigány elem-e? Bizonyára a társadalom, a ki hasonló az atya és két első fiához!

Ezt a kérdést mindenki úgy fogja megfejteti, ahogy szíve érez, s tudományos felvilágosultsága által megítélendi.-

Hogy még mais a nomád élet szerint járnak cigányaink egy helyről a másikra ezt meggátolni csakis a letelepítésük által lehet meggátolni. Hogy rossz s vad szokásaikat megváltoz-tatni képesek legyenek, módot kell nekik nyújtani arra, hogy megélhetésük szemmel tartásával őket taníttatván önnön magunk-hoz hasonlóvá műveljük.

Sokan másként, ellenszenvük miatt velük szemben másként vélekednek, s a hibát nem a nem neveltetésük után, hanem

rossz tetteik s csinyjeik mérlegelése után ítélik meg.

Maga Mária Terézia, utánna József császár, s legutóbb József főherczeg úr is felismervén a hibát, tőlük telhetően, s főleg az utóbbi főherczeg ur nagylelkűségéből letelepíteni ha csak részben is őket sokat fáradoztak s fáradozott; de a czél nagyon is hirtelen s merész vala, a cigány anyag pedig még műveletlen s így bizalmatlansággal eltelt lévén nem bírták egymás jóra irányuló szándékát megérteni, s így letelepítésük csak pillanatnyi fellobanó tünemény számba jutva dugába dőlt.

Mindig voltak s lesznek is olyan egyének, a kik az emberiség javára, előhaladására vas szorgalommal s találékonysággal éles elméjükkel közre működnek az emberiség jólétének s boldogulásának fokozásán fáradozván.

Az egyik előre tolja a tudományt. A másik letörlni igyekszik a könnyeket, A harmadik felvilágosítani óhajtja a tudatlant. A negyedik légi járművén töprengve fáradozik, hogy azt tökéletességre emelje, s általa a levegőt, mint már az elemek nagyobb részét előtte más meghódítsa az emberiség javára.

A ki repülő gépén fáradozik s foglalkozik az arra, hogy a cigányokat miként volna lehetséges letelepíteni, nem is gondol - s ezzel a témával nem is bajlódik, mert egyedül gondolata gépének tökéletesebb tételére irányul. Ki mivel foglalkozik az érik meg agyában, s így mindent lehet kivinni, csak kitartás és szilárd akaratunk legyen.

Én például azt mondom, hogy néhány év alatt az egész magyarországi kóbor cigányokat le tudnám telepíteni, minden nagyobb költség és fáradság nélkül, s a nélkül hogy velük szemben durván s embertelenül bánnék, s úgy a házban való lakáshoz s tartózkodáshoz szoknának, hogy 8-10 év múlva ép úgy

tagadnák hogy ők kóborlók voltak, mint a hogy most tagadják hindú származásukat.

A tisztelt olvasóim között sokan fogják gondolni azt, hogy hogyan lehetséges ez, hogy a mit tanult emberek évtizedek alatt nem bírtak keresztül vinni, azt egy közönséges tanulatlan ember véghez vigye. Én azonban állításomat fenntartom, mert férfiatlannak tartom az egyszer kimondott szót vissza vonni. Tanulatlan vagyok igaz, de van élettapasztalatom, a mely sokszor többet ér, mint az iskolai képzettség. Sok dolog lett eddig megcsinálva, a mit elődeink kivihetetlennek tartottak.

Én azt hiszem, hogy ha az oktalan állatot meg lehet fékezni és szoktatni, ép úgy lehet a cigányokat is, csak érteni kell a módjához.

Én azt hiszem, hogy az egész letelepítés egyszerű dolog, és ha ez sikerül, sokan azt fogják mondani, hogy ezt ők is megtudták volna csinálni, mint a Kolumbus tojássával történt.

Sokan állításomért talán butának is fognak tartani, de ez nem teszen semmit sem nálam, mivel önön magam is beismerem azt, hogy sok minden van a mihez én nem is értek, de ebben a telepítési ügyben nálamnál talán senkinek sincsen nagyobb tapasztalata már csak azért is, mivel én 17 évet töltöttem közöttük s úgy jó szokásaikat követém, mint gonosz rossz tetteikben részt vevék s titkaink egymás előtt nem válnak.

Többen talán azt is fogják mondani, hogy miért töröm én a fejemet olyan dolgon, a mihez nekem jó formán semmi közöm. Ezt én azért teszem, mert a cigányok ügyét szívesen viselem.

Eddig a társadalomnak csak kárára s szegényére éltem, ezutánra azonban hasznára kívánok lenni. Érzem és tudom, hogy

én eddig beteg voltam, még pedig nem testi, hanem lelki beteg. Betegségemből a magány és a jó könyvek olvasása kigyógyítottak. Kigyógyított a hit, és az Boldogságos Szűz Mária!-

Azt kérdezhetik sokan, hogy hogyan lehetséges az, hogy az a ki soha Istent és Szűz Máriát nem hitt, az egy közönséges ember által írott "Lourdesi Boldogasszony" című könyvtől kigyógyulva hívővé legyen?! - Erre senki megoldást titkos volta miatt nem talál, de fő dolog az, hogy én érzem, hogy kigyógyultam.

A "Lourdesi Boldogasszony" könyve beláttatta velem azt a helytelen bűnös és kárhozatos utat, a melyen eddig haladtam, a mi a végromlásra és kárhozatra vezet; s megmutatta azt az utat, mely a boldogulás, a tisztességes és örökéletre a Krisztushoz és a Boldogságos Szűz Máriához vezet.

Megútáltam eddigi bűnös életemet; határozott és megdöntetlen célom és szándékom a jó és becsületes utra való visszaterés. Minden vágyam, minden gondolatom és érzésem abban az egy irányba összpontosul, hogy eddigi hibáimat a jó Isten a haza, a társadalom ellen miket elkövettem, jóvá tegyem.

Sokan kétkedve soraimban előadott lelki változásomon azt is mondhatják, hogy: "kutyából szalonba nem lesz" s ki egyszer a bűnt megszokta, az azt elhagyni többé nem is képes.

Igaz, szerettem eddig a bűnt, de a mennyire eddig azt szerettem, most azt annyira gyűlölni s kerülni tanultam meg. a melyért „Dicsértessék és áldassék a Boldogságos Szűz Mária.-

Elnőzést kérek olvasóimtól azért, hogy ön magamra vonatkozó belső változatosságomra nézve előbbeni soraimban oly kimerítően kitértem.

Térjünk vissza a mi kóbor cigányaink ügyéhez, s vizsgáljuk meg azt, hogy mi az oka annak, hogy a cigányfaj - még min-

dig kóborol, daczára az eddigi intézkedéseknek. Nézzünk szét a természet emberi között, kik nem tudják azt, ki az Isten, mi a törvény, mi az erkölcs, mit szabad és mit nem szabad tulajdon képen véghezvinni.

Leírom itt egy természeti emberrel folytatott párbeszédemet, kit a törvény verekedés közben történt emberölésért 10 évi fegyházra ítéltek el: Kérdelem: Jóska, tudod-e ki az Isten? felelé: Hát én honnan tudnám. Szabad-e lopni? Hát hogy ne volna szabad. De Jóska az Isten parancsa és a törvény azt mondja, hogy nem szabad! De hogy nem, hát mások miért lopnak? - A törvényen nekem is azt mondták egy ízben, hogy ha loptam, hát miért nem loptam többet? Ezt csak tréfából mondták neked Jóska. Dehogy tréfából. Hát mi a törvény? - Hát én tudom? Oda kint gyóntál-e? Nem. - Szabad-e valakit agyon ütni? Ha nem látják, szabad. No tessék itt van az egész tudománya.! -

Sokkal beszéltem, s az egyik így, a másik amúgy fogja fel a bűnt, s ezek aztán büntetés alá is kerülnek, de a bűnhődés alatt is nem az elkövetett gonosztett miatt bánkódnak, hanem csakis azt sajnálják, hogy nem ügyesebben hajtották végre azt, s nem volt olyan szerencsés, hogy rossz tetteért nem kellett volna jelenleg megszenvedni.-

A cigány lop, rabol, gyilkol az igaz; - de az is igaz, hogy ő ezt a természettől tanulta el. A cigány ott nő fel a határban, erdőn, mezőn, s mint gyermek kifosztja a madarak fészkeit, s aztán a kis madaraknak lábait szárnyait gondatlanul ki tépi. Ez gyönyörűséget okoz neki. Elhordja a madárka tojásait; ha többen vannak és egyiknek több tojás jutott, azért összeverekednek, s a ki erősebb azé lesz a zsákmány. Ha felnőnek karavánokba vegyülven gyakran csekélységek miatt is összeverekednek, s ki erősebb az a győztes, azé a dicsőség. Hogy tulajdonképpen ötlet valósággal kinek is hívják s hány éves azt már nem tudja.- Többen szüleiket sem ismer-

merték mert kóborlásuk alatt vagy kis korukban elvesztették, vagy az atya elhagyván feleségét úgy nőtt fel, mint a mezőn a fű, erdőn a fa vagy gomba. Szabadon élnek mint a nyúl vagy madár, ez az életük- Falvakba ritkán járnak s ha mennek is ott csak kevés időt töltenek, így persze nincs módjokban a törvény a vallás az oktatás s más nemesebb intézmények megismerése. A természetet jobban ismeri, mint maga a természet tudós. Itt rögzik belé mind az a mit lát. Látja hogy kutyája üzőbe veszi a nyulat, látja a rókát farkast a sást a mint prédájukkal megterhelve jönnek-mennek s repülnek. Ezekről mindig csak azt látja s tanulja, hogy az erős, az ügyes győzi le a gyengét, az ügyetlent s ezeket utánozza is tetteiben. Ezt a szót, hogy "nem szabad" nem ismerik, szerinte csak az erős ügyes és bátor boldogul, míg a gyenge ügyetlen s gyáva elvesz.

A kinek háza földje jószágá van, látja hogy az boldogan s elégedetten él, látja hogy magának, jószágainak minden telik a mire szüksége csak van. Hideg meleg ellen védve van. Néki semmi je sincs. Gondolkozik, s ekkor eszébe jut az erdő, s abban a mit tanult tapasztalt, a nyúl, a róka, a farkas, a sas, s így ő is utánozza azoktól ellesetteket, s ha most véletlenül rajta érik - mint törvénybe ütköző rosez cselekményeért szigorúan lakolnia kell. Súlyos esetekben meg éppen halálal kell lakolnia mind azokért, a mire őt mint a természet emberét a természet tanította meg. Ki hát itt tulajdon képpen a bűnös? Nem-e azok, kik hivatvák állásaiknál fogva oda hatni, hogy a természet emberéből alakítsanak olyan egyént, ki vallást, Istent, törvényt megtanulván, a tulajdon jogot megismerve s becsülve, tisztességes életet folytatni képessé legyen.

Igen, tisztelt olvasóim le kell telepíteni őket - s ez merem hinni meghozza idővel a kívánt eredményt minden tekintetben s átkai helyett áldásaivá válnak úgy önnön maguknak valamint hazánknak is.-

A köznép rossz szokásai, és a hatóság embereinek helytelen eljárása a kóbor cigányokkal

szemben.

Nem akarom e czimmel a cigányok bűnösségét eltakarni, hiszen köztudomású dolog, hogy a mit a szemük meglát azt a kezük ott nem hagyja; az ócska értéktelen dolgoktól a kocsi és lóig mindent, ha szerét tehetik ellopják.-

Mégis helyteleníteni kell némely községnek a cigányokkal szemben tanusított eljárását:

Vannak ugyanis olyan községek, a hol a cigányok lopást követtek el; - az ilyen községben aztán a cigányokat még csak megpihenni sem hagyják, hanem ha a lopás után hetekkel egy másik karaván a község határába érkezve meg pihen, a község lakossai botokkal, kaszával vasvillákkal s fejszékkel felfegyverkezve, a bíró vagy kisbíró vezetésével rajtuk ütnek, és kegyetlenül elverik. - Az ilyet aztán a cigányok évek múltával sem feledik el, s ha szerét tehetik megis bosszúlják azt.

Ez rendkívül helytelen eljárás a hatóság embereitől, hogy egy általuk nem is ismert cigány tetteiért, a ki Isten tudja - hogy hol, s hányadik megyében csavarog, egész ártatlan cigányokat üldöz.

Más helyeken meg előfordult az, hogy mikor egy 10-15 kocsiból álló karaván a falun vagy városon ment keresztül, az utcákba eső pék-hentes-mészáros és kereskedő üzletek a boltjaikat előlük bezárták, és az éhes cigányok minden rimázkodásuk daczára sem kaptak pénzükért élelmi czikkeket, sőt még szembe nevetnek velük s gunyolják könyörgéseik alatt.

Egygyes helyeken nem is a lopásaiktól tartva nem engedik őket be a faluba s boltokba, hanem tisztátalan kellemetlen dög és füst szaguk miatt.

Most kérdelem tisztelt olvasóimtól: Ha a cigány élelmet még pénzéért sem kap, nem e ez által rá kényszerítettik a lopásra vagy annak erőszakkal való elvételére is.

Vannak olyan helységek is, hol a lakosság a cigányok megjelenésekor, ütő eszközökkel felfegyverkezve össze gyűl, s a karavánt körbe fogva minden kitérhetés nélkül átkisérik a következő község határáig. Itt szintén kilátásuk lehet, hogy az előbbeni mód alkalmazása mellett tova kisértetnek - míg sok kínos vándorlás után éhezve megérkeznek a harmadik községbe, könnyörögvén házról házra egy kis ennivalóért, itt sem szívesen láttatik, hanem vasvillákkal állják útjukat, kutyákat uszítgatnak rájuk, pedig itten sem nem lopott sem semmi nemű szabályellenest el nem követett - s daczára ennek elégszer még megis verik. Nem-e a nép, az előljáróság az oka aztán annak ha a községben lopások s más kártételek történnek, mivel a békében átvonulni akaró cigányokat pusztán előítéletből bántalmazták, s e jogtalan bántalmazásokért bosszú műveikkel fizettek nem csak annak a néhány bántalmazóinak, hanem általában az egész községnek. A cigány bosszúálló s nem tud felejtetni, annál kevésbbé megbocsátani ellenségeinek, sőt ha nagyon megbántottak, esküt is tesznek, hogy addig nem is nyugszanak míg bosszúálló haragjokat ki nem öntötték.

Ha a cigányok szokásait jobban ismernék, akkor a községi lakosság bántalmazásait nem is gyakorolná velük szemben - mert akkor tudná azt, hogy a cigány ott a hol sátorát fölűti ott békében hagy mindent, s a mire szüksége van vagy pénzért vagy munkájáért szerzi be ott, míg lopni távolabbi falvakba látogat el éjjelenként.

Előfordul az is, hogy egy-egy karavánt átvonulása alkalmával a falusi vásott s pajkos gyermekek kővel sárral dobálnak meg. Az ilyeneket a gondos szülőknek tiltani kell, mert gyer-

mekeik eme pillanatnyi hetyke kedvtelését a szülők fogják drágán megfizetni azért, mert a cigányok bosszúból a hol csak tehetik kárt kárba halmoznak oly közösségben.

Fogadják inkább keresztény felebarát érzéssel, s ha kér egy darabka kenyeret elégítsék ki tehetségük szerint mentül előbb, így gyorsabban szabadúlnak tőle. Ne gunyolják - sőt inkább jó tanácsokkal lássák el, s emlegessék azt a kedvezőbb jövőt előttük, mely a letelepitésökkel czéloztatik.

Beszeljék reá a kóbor élet felhagyására s igyekezzenek a hazának hasznos tagjaivá tenni őket szíves bánásmódjaikkal.

A kóbor cigányok letelepitésére vonatkozó eszmék.

A cigányok letelepíthetése szerintem csak úgy érhető el, ha azoknak a folyóvizeken való átkelhetését a hatóság betiltja. Megakadályozzák azoknak a lótaratást s kocsikon való kóborolhatását. A fegyházakban pedig, a hol túlsok a büntényéért bűnhődő kóbor cigány, nekik külön a többi fegyenczektől az iskolába való járását elrendelik. Ott a szívükre beszélnének, megértetnék alaposan a reájuk szabott törvényeket, s meg magyaráznák nekik, hogy ezzel csak javukat akarják. - Az iskolában ne könyvből tanuljanak, hanem magyarázatból. Ha a fegyházi hitoktatók és tanárok a cigányok ügyét szívükön hordozzák, akkor rövid idő alatt határozottan eredmény érhető el.-

A Dunán és Tiszán meg más nagyobb folyókon a melyek az ország egyes megyéit és részét egymástól elválasztják, a cigányok ne bocsáttassanak által. Legyenek be szorítva oly formán, hogy a kik most a Dunán vagy Tiszán túl élnek, azok át

ne jöhessenek, így kénytelenek egy elszigetelt helyen maradni, s ha itt valami bűntényt követnének el, az elfogatásuk is könnyebb lesz. Hamar hurokra kerülnek, mert a csendőrség a leírásomból szokásaikat ismerni fogják s miután nincs nekik sem lovuk sem kocsijuk, a Dunán a Tiszán, szóval a folyó vizeken és a vámon át nem menekülhet, tehát könnyen elfoghatják a bűnösöket.

Ha ezt látják a mi cigányaink, megunják magukat és föl fognak hagyni borzalmas tetteikkel és kóborlással, mert belátják azt, hogy fejfel a falnak nem mehetnek.

A cigánynak a bátorsága Istene, vakmerősége és zalma a lovában van. Ha nincs lova, megszűnt a bátorsága vakmerősége és tudománya.

Ha valaki azt találja mondani, hogy senkinek joga nincs arra, hogy nekik a lőtartást vagy az ide-oda való költözködést megtilthassa, erre én azt felelem, az én iskolázatlan egyszerű közönséges eszemmel, hogy igen is van joga akkor, ha egy ország jólétéről a társadalom békéjéről a családok nyugalmáról és biztonságáról van szó.- Szerintem nem csak joga van ilyen esetben valakinek erre, de kötelessége is oly törvényt szabni bár mily szigorral is, mikor egy vadnép szokásait megszüntetni céloztatik általa. Ilyen kényszerrel s vas szigorral aztán észre téríttetnének, s munkához látnának teljes erejükből a megélhetésük érdekében.

Rendeleti úton a tőlük elvett lovak s kocsijokat hivatalosan elárvereznék, s a befolyt összeget nekik adva házuk s lakóhelyeik költségei fedezésére fordítanák a kincstár által is adományozandó összeggel együtt.-

Ha netalán akadna mégis olyan cigány s titkon e rendelet ellen vétene azzal, hogy kocsival s lóval manipulált, az

elkobzott ingóságait lefoglalni s elárverezni rendeltessék, s a befolyó összeget letétben tartva s kamatoztatva, az csak az esetben válják s adassék mint tulajdona kamattal együtt kezeihez, ha időközben jó s példás maga viseletéről az előljáróság meggyőződött, s magát arra érdemessé tette.- Ha azonban ezekről az előljáróság meg nem bizonyosodott úgy a letéti pénzt a gyermekek ruháztatására időkoronként fordítanak.-

Ennek láttára be látnák cigányaink azt, hogy a dolognak fele sem tréfa, szives örömet alávethnék magukat a meg nem változhatatlan kényszerítő helyzetnek, s miután azt is belátnák, hogy a csendőrség könyvem kiadása által minden titkuk birtokába jutva, azokról kellőleg tájékozva van, elrettenve minden gonosz tett elkövetésétől jámbor élethez kezdenének.- Foglalkozzanak hajcsársággal, sertéskereskedéssel, de csakis olyan állatok hajcsársága engedtessek meg a melyek lassan járó jószágok s nem futósak mint a ló, öszvér és szamár.-

Szerintem nagyon czélszerű volna telepítési helyükön az otthon levőket selyem hernyó gondozásával is foglalkoztatni, mivel ez babra munka ugyan, de rövid pár hét alatt jól jövedelmező foglalkozás.

Meg kell velük értetni azt, hogy mindenféle jelen intézkedéssel egyedül az ő érdeküket akarják előmozdítani, s hogy letelepítésük is csak a leg emberbarátibb szándékból vétetett czélba. Ilyen felvilágosítással aztán elérhetjük azt hogy bele nyugodnak helyzetükbe és letelepednek minden békétlenkedés nélkül, de más kép nem lesz eredmény.-

Ha ilyen vagy ehez hasonló törvény készül illetve hozatik, az még nem elég ha csak az urak fejében és a papiroson megvan, hanem a hatóság emberei által többször is minden egyes utczában lakó letelepült cigány házaknál anyanyelvü-

kön felolvastassék, megmagyaráztassék nekik, hangsúlyozva mindenkor azt, hogy ez csakis az ő javukra boldogulásukra léptetett életbe, tehát iparkodjanak magukat ahhoz alkalmazva viselni, s boldogúlhatásuk végett a szorgalmas munkálkodáshoz szokni.-

Ha valamelyik cigány rokonai látogatására az elzárt helyeken keresztül akar menni, akkor a legközelebbi csendőr őrsön tartozzék jelentkezni, s ott erre nézve egy igazoló jegyet kapjon, a melynek felmutatása mellett bocsátassék át hidon, kompon, s a hova rokonához megérkezett ott szintén jelentkezék a csendőrségnél, a hol szintén egy látogathatási engedély lapot kapjon, a mivel aztán látogatás után haza felé a kompon hidon való átkelést nyeri. Az ilyen látogatások csak egyesével történhessék, kivétel az atya vagy anya gyermekeivel, de két felnőtt egyén férj-feleség, testvér, együtt soha nem bocsáthatók látogatásokra, mert az ilyen látogatások veszedelmesek volnának.-

Ha valamelyik mégis igazolvány nélkül próbálkoznék látogatást tenni, az illet rajta kaptatás eseten szigoruan meg kell büntetni pénzbeli és fogságbeli büntetéssel, csavargás czimén, és ha azt elszenvedte telep helyére át kísérendő. Majd eszökre térve belátnák rövid idő alatt, hogy be kell adni a derekukat s meg kell hajolni a törvényes rend előtt, s így reménylem azt elérni, hogy csavargásaikkal felhagyjanak s munkához szokjanak.-

Ha valaki ezekre azt mondja, hogy nagy fáradságba és költségbe kerülne, én arra azt mondom, hogy fáradság és áldozat nélkül semmit sem lehet elérni.

Én a ki a cigányok között nőttem fel, és ügyüket szíven hordozom minden jutalom várása nélkül, hajlandó volnék a terhes munkát magamra vállalni. A magyar szent korona

alá tartozó minden helységében megjelennek és a cigányoknak a rájuk szabott törvényeket az anyanyelvükön felolvasnám, és velük iparkodnék megismertetni.-

Megmagyaráznám, hogy mi vár azokra, a kik azokat meg nem tartják, és hiszem, hogy a mit az ő anyanyelvükön magyaráznék meg egy óra alatt, többet értenének belőle, mintha más egy hétig beszélne velük magyarul. Soha ők úgy meg nem értik a magyar nyelvről beszédet, mint a cigány nyelvről, - majd egy másik generáció fog a cigány nyelv helyett magyarul tökéletesen beszélni tudni, de a mostaniak soha nem lesznek jobb magyarul tudók, mint cigányul jól tudók.

A cigány nyelvnek magyarra való átfordítása már egészen más hangzású, és nehéz. Én magam is úgy vagyok az irással, hogy írásilag nem bírom úgy kifejezni magamat, mint szóbelileg, tehát el is végzem annak a tovább fejtegetését.- Szóval szeretném még a letelepitési eszmémet is előadni azok előtt, kik a letelepítésben közre fognak működni.-

Meg kívánom még azt is említeni, hogy tapasztalásom után tudva, mily hasznos az iskoláztatás, tehát minden cigány család gyermekét szoros felvigyázat mellett össze kellene írni, s egyáltalán kivétel nélkül iskoláztatni, hogy így kis zsenge korukban már szívökbe csepegtetessék a vallás, az erkölcs és mind azon jó tudomány, mely által áldásaivá tétetnének a hazának.

Igaz, hogy a szülőknek kellene elsősorban tanítani gyermekeiket, de fájdalom, ők maguk is tudatlanok, hiszen még a házakban lakó cigány sem bír helyes oktatást adni gyermekeinek, hogy kívánhatnánk hát azt egy sátoros cigány családtól.

Helyes volna a letelepítettektől gyermekeiket állami gondozás, nevelés alá venni egy bizonyos ideig, mert ha ná-

luk otthon hagyatik jót nem tanul, s rosszszá válik mert a nagyobbak felügyeletére van hagyva míg szülei dolog után járnak, s ilyen nagybacska gyermek maga is tudatlan lévén, helyes okos jó példát nem bir mutatni sem, nemhogy arra a kisebbiket még oktassa is.- A gyermek kor arany éveire egy költő azt mondja, hogy: "az élet mosolyogva lejt tova." - míg nálunk a szomorú sirás örömtelen unalom napjai ezek. E szegény gyermekek erkölcsi érzelmét semmi sem ébreszti fel, ha így hagyatik, elvadúl, s ha néha emberek közzé kerül, bátor-talan beszélni nem tudó, szégyellős és tudatlan marad. A gyermek olyan mint a fiatal növény; gondozást igényel. Ezért ajánlatos s múlhatatlanul szükséges is iskoláztatásukat mint egy rájuk erőszakolva keresztül vinni.

Ezek azok az eszmék, a melyeket ajánlatosnak tartok, sőt kérek is mindenkit, kik könyvemet olvasni fogják, hogy eszméim megvalósíthatása mellé csoportosúlván szívvvel lélekkel hassunk oda, hogy a rég óhajtott letelepítés mielőbb sikeresen keresztül vitethessék.

Adja Isten hogy úgy legyen!

Czigány adomák.

A cigány ravasz, fúrfangos, agyafúrt, raffinált, ha törvényszék elé kerül, a legügyesebb bírót is tévedésbe ejti, s zavarba igyekez hozni fura ármányos feleleteivel.

Följegyzek itt egynéhány fúrfangos dolgait:

Bíró kérdést intéz a vádlott cigányhoz: Hogy hívnak? Czigány: Mint édes apámat. Bíró: Hát azt hogy hívták? Czigány: Azt csak édes anyám tudja. B:- Hol van édes anyád? Cz:- Azt nem tudom. B:- Hol születted? Cz:- A sátorban. B:- De hol volt akkor a sátor? Cz:- A földön. B:- Hát a falut a hol a sátor állott, hogy hívták? Cz:- Tanya.- B:- Megvagy-e keresztelve? Cz:- Nem tudom, mert akkor még kicsiny voltam. B:- Hány éves vagy? Cz:- Mikor a csendőrök megverték az apámat bánatában szült az anyám. B:- Miért vagy itt? Cz:- Mert a csendőrök ide hoztak. B:- Miért hoztak ide? Cz:- Mert a magam jó szántából nem jöttem volna ide.

Többet aztán nem igen lehet kivenni belőle, mert magába zárkózik, mint a csiga, ha észre veszi, hogy foglalkoznak véle.

Bíró a cigányhoz:- Hogy hívnak? Czigány: Lakatos Kolompár Kovács Farkas Sztojka Kiss István Józsefnek. B:- Hát honnan van ennyi neved? Cz:- Hát megkérem a bíró urat, elkereszteltek a csendőrök. B:- Hát melyik most az igazi neved? Cz:- Mind az kérem. B:- Melyiket kaptad a templomba? Cz:- Nem tudom, mert akkor még kicsi voltam.- B:- Hol laksz? Cz:- Otthon. B:- Hol van az otthonod? - Cz:- A sátorban. B:- Hol van a sátorotok? - Cz:- A falu végén. B:- Hogy hívják a falut? - Cz:- Azt, - megkérem elfelejtettem, csókolom kezét

lábát a biró úrnak. B:- Hogy lehet azt elfelejteni? Cz:- Mert nagyon fúrca neve van. B:- Últél-e már lovon? Cz: Dehogyan. B:- Hány éves vagy? Cz:- Azt nem tudom, mert nem jártam iskolába.

Ennél többet asztán ha egyenütik se mond.

Biró a cigányhoz: Hogy hívnak? Czigány:- Lakatos János. B:- Hová való vagy? - Cz:- A hová a nyúl. B:- Hát hol születettél? Cz:- A hid mellett a sátorban. B:- Hány éves vagy? Cz:- Azt nem tudom. B:- Miért vagy itt? Cz:- Azt sem tudom. B:- Én tudom. Hát hová tettétek a kaszát? Cz: Á uram nem kell nekünk kasza. Minek nekünk a kasza? Nem tudunk mi kaszálni. B:- Nősz-e? Cz:- Á uram, nem nővök én már. B:- Nem azt kérdelem én, hogy nősz-e, hanem hogy feleséges vagy-e? Cz:- Igen uram, egészséges vagyok.

Na most tessék vele ilyen feleletek mellett boldogúlni.

Hogy hívnak? kérdi a cigány menyecskét a biró. Menyecske:-Tudja az Isten. Biró: Hová való vagy? M:- A Krisztus tudja. B:- Hány éves vagy? M:- Tudja a Szűz Mária.-

Köztudomású dolog, hogy József főherczeg kedvelte a kóbor cigányokat. Egy alkalommal az alcsuthi kastélya körül, egy előtte ismeretlen cigány családdal találkozott. A meglepődött cigány zavarában "Főtisztelendő úr"-nak szólitotta. - A Főherczeg úr észre vette a cigány zavarát, és nyájasan mondá neki: "Ha reverendát viselek, akkor add ezt a titulust; most csak fenséges vagyok.- És meg ajándékozta a zavarban levő cigányt.

A soproni fegyházban rá ismer egy főfegyőr egy néhány évvel ezelőtt keze alatt levő cigányra. - A másik főfegyőr

társának szól: Nézd, ezt ismerem. - Ez Nagy György. - Ugy-e Nagy György vagy? szólta a cigányhoz. - Én őrmester úr soha nem voltam Nagy György. - Ne beszélj, a kezem alatt voltál Kaposváron házi munkás. - En soha sem voltam Kaposváron. - Ne tagadd, ismerlek jól. Akkor szakálad volt, úgye te vagy az a Nagy György? Én nem vagyok Nagy György, de a kaposvári csendőrök kereszteltek annak. - Akkor mégis csak Nagy György voltál? Ugye te vagy az? Tudom azt is, hogy lakodalomba verekedtél s ezért kaptál 18 hónapi fogház büntetést. - Ugye te vagy az? Ne tagadd, mert meg vasaltattak. - Hát igen őrmester úr, az igaz, hogy verekedésért ültem Kaposváron 18 hónapot az őrmester úr keze alatt, de házimunkás soha sem voltam. - Az ebben az érdekes, hogy először nem volt Nagy György sem, Kaposváron sem volt, az őrmestert sem ismerte, szakála sem volt, és büntetve soha nem volt. Aztán nem mondja hogy ő az, hanem hogy a csendőrök keresztelték el, - hogy szakála volt, azt hallatlanná teszi. - Hogy verekedett azt be ismeri. Volt később Kaposváron bezárva is, de házi munkás az már mégsem volt.

Innen kitűnik, hogy mily körmönfont hazudozásaik vannak a cigányoknak, és még akkor is hazudnak, ha arra szükségük nincsen.

Tehát csakugyan igaz, hogy hazudik mint a karikacsapás, és még véletlenül sem mond igazat.

Zárszó, illetve kiegészítés Horváth Rudolf kéziratához

A kóborcigányok létszáma 1905 körül, amikor ügyük rendezése napirendre került, az ország akkori lakosságához képest egytized százaléknyi (húszezerre becsült). Ez a népelem állami üldözés alá került. Problémájuk mint égető, de elhanyagolt rendészeti kérdés szerepelt a napirenden, elsősorban azért, hogy az első világháborút megelőző korszak valódi problémáiról a figyelmet elterelje. Az érdekelt kóborcigányok, miután az államhatalom nem gondoskodott megélhetésükről, azzal a végleges célzattal járták az európai csavargási irányokat, hogy soha nem telepednek le, megmaradnak a nomád életmódban. Ugyanakkor a belügyi igazgatás is arra törekedett, hogy itt gyökereket ne verjenek, az üldöző szervek "tegyenek parazsat a talpuk alá", a karavánok menjenek, amerre látnak, csak a közbiztonságot ne veszélyeztessék. A Kárpátokon átnyomult nép mindig gyanúba került, ha a megjelenésük helyén -- különösen éjszaka -- bűncselekmény történt.

Napjainkban, amikor a ciganológia érthető buzgólkodással igyekszik az előzményeket is felderíteni, különös érdeklődésre tarthat számot két eredeti és eddig még nem publikált ügyirat:

- a/ kérdőpontok a cigányügy rendezése tárgyában és
 - b/ kivonat "a belső mozgás megfékezésére" felterjesztett javaslatokból. (Mindkét dokumentum a dr. H. A. gyűjteményből.)
- A század eleji kóborcigány- (vagy oláh-cigány)-vándorlás megszüntetése érdekében a belügyminisztérium az alábbi kérdőpontokat intézte az alárendelt hatóságokhoz:

A cigányügy rendezése tárgyában. Kérdőpontok.

- 1/ Milyen törvényes eszközökkel lehetne a vándorcigányok kóborlását megakadályozni?

- 2/ Telepítés esetén mi módon lenne ez végrehajtandó?
- 3/ Mily eszközökkel lennének a már telepített cigányok telepítési helyükön tarthatók?
- 4/ Mily módon lenne a telepített cigányok megélhetése biztosítandó?
- 5/ A fiatal nemzedék mikép lenne a kóborlástól elszoktatható és hogyan nevelendő?
- 6/ Mily módon lehetne elérni azt, hogy a telepített cigányok, ha illetőségi helyüket elhagynák, felismeressenek, hogy feltalálás esetén illetőségi helyükre visszakisérhetők legyenek?
- 7/ Kinek, illetve mely hatóságnak a közvetlen ellenőrzésére lennének a letelepített cigányok bízandók és ezen ellenőrzés miképen volna végrehajtandó?

/Litografált lap, aláírás és dátum nélkül./

A kérdőpontokra magánszemélyek is adtak választ, és a felterjesztésekből egy, immáron ismeretlen nevű (nevét nem írta alá) belügyminisztériumi előadó egy kék színű, szám nélküli előadóíven, nyilván főnöki referádára, kivonatot készített. A lényegét így foglalta össze:

Jelenszky Kálmán, vámosgyörki jegyző, 1907 július:

Lótartás eltiltása. Kóborcigányok összefogdosandók és lefényképezendők. Férfiak és nők elkülönítendők, hogy a nemzés megakadályoztassék. A gyermek 7 éves korában gyermekmenhelyre helyezendő el. A férfiak katonai felügyelet alatt a duna-tiszai csatorna ásására volnának alkalmazandók.

Taposi Márton karcagi rendőrkapitány, 1906 nov.

A kóborcigányok összefogdosandók, illetőségük megállapítandó. A gyermekek 10 éves korukig mondassanak ki elhagyatottaknak. Ezalatt gyermekmenhelyre, majd pedig javító intézetben helyezendők el, mesteriséget tanulni. Az aggok menedékhelyre helyezendők. A munkaképesek illetőségi helyükre toloncolandók.

A lótartrási tilalom törvényileg kimondandó.

Molnár Lajos szekszárdi rendőrkapitány, 1907 július:

A bpesti államrendőrségnél a cigányokról központi nyilvántartás vezetendő. A családfőket igazolványi könyvvel kell ellátni. Ebbe be volna vezetve a családtagok, kocsik, lovak száma és az illetőségi hely.

Kapotsfy, Somogy vm. főispánja, 1906 szeptember:

Ujllenymatok készítését és azoknak a bpesti államrendőrségnél való központi gyűjtését ajánlja.

Marton Sándor sztrópkói járási szolgabíró, 1907 július:

A cigányszülők 14 éven aluli gyermekeiktől megfosztandók, és a gyermekek külön, az ő számukra felállított intézetekbe helyezendők el.

Tartoznak a náluk lévő ingó dolog tulajdonát igazolni. Ellen esetben elkobzandó. Pénzbüntetés fejében ló, kocsik lefoglalandó. Minden cigánykaraván tartozik a községi előljáráságnál jelentkezni. Minden község köteles az illetőségüket tárgyalni. Idegen illetőségű 48 óra alatt távozni köteles, ellen esetben eltoloncolandó.

Schultz Pál szállósi kántortanító, 1901:

Cigánygyermekeket nevelő intézetben kell 1 éves koruktól fogva összegyűjteni. A fiúgyermekek a katonai szolgálatuk megkezdéséig ott, illetőleg felügyelet alatt maradnak. Részletes iskola-, illetőleg nevelőintézeti tervezetet nyújt be.

Tóth József komornik, Budapest, 1907:

A cigányok összefogdosandók, és vármegyénként elosztva, földmunkára lennének alkalmazva, katonai fedezet alatt. A gyermekek mindjárt, születés után elveendők az anyától.

Mózes István volt csendőr, Bácsalmás, 1907:

A cigányok a 6 csendőrkerületi parancsnokság te-

rületén 6 telepre osztandók. Minden család kapna 5 hold földet, 2 ökröt, 1 tehenet és egy sertést. Egy telepelöljáró volna, kit csendőőrök támogatnak. Minden telepen volna templom és pap.

Kulin Zoltán Bereg vármegyei tb. főszolgabíró, 1907:

Lótartás megtiltandó. A telepítés haszonnal nem jár. Mutatja az alcsuti kísérlet. A fősuly a gyermeknevelésre fordítandó.

Valószínű, hogy a javaslatok alapul szolgáltak a pár év múlva megjelent és a közveszélyes munkakerülőkről szóló törvényhez: 1913. XXI. törvénycikk a közveszélyes munkakerülőkről (Belügyi Közlöny 1913./32. szám), majd a kóbor (sátoros) cigányokra vonatkozó rendelethez: 15.000/1916. B. M. eln. számú rendelet a kóbor (sátoros) cigányokról (Belügyi Közlöny, 1916/24. szám).

Arra vonatkozóan, hogy a vándorcigányok (kóbor vagy oláhcigányok) üldözése mikor, milyen méreteket öltött, adatokat nem találtam. A szervezett államhatalom könyörtelen intézkedései mindenesetre megadták a kegyelemdőfést a vándor népelemnek, és a század második felében már alig hallani róluk. Mintha a föld nyelte volna el a megszokottnál színesebb és hangosabb karavánokat!

B. Á.

Tartalom

Bevezetés	1
Előszó	9
A szerző életrajza	11
A cigány törzsek eredete	16
A cigányok szokásaik	21
A keresztelezés	23
A temetés	24
A gyermek lopás	25
Az ellopott ékszerek és pénzek elrejtése	27
A cigánynők lopási módja és menekülésük	29
A ló lopás	32
Fúrfangos hamis csere a lóval	36
A lovak betegségének ismertető jelei	37
Milyen lovat vásároljunk?	39
Az éjjeli rablás	43
A babonáról	49
A jelzések magyarázata	54
A cigány népről általában	58
Ki a hibás?	63
A köznép rossz szokásai, és a hatóság emberei- nek helytelen eljárása a kóbor cigányokkal szemben	70
A kóbor cigányok letelepítésére vonatkozó eszmék	72
Czigány adomák	78
Zárszó, illetve kiegészítés Horváth R. kéz- iratához	81

Fk: Dr. Karácsonyi Béla egyetemi docens.

Készült a JATE Sokszorosító Üzemében, Szeged

Engedélyszám: 226/79.

Méret: B/5

Példányszám: 500

Fv: Lengyel Gábor